

ZEIDLER MIKLÓS

Móres, avagy Bethlen István megpiricskeltetése*

A világnézeti különbségek verbális és tetteges összeütközésének hagyománya több ezer éves. A magyar történelemben ennek első példáit a 10–11. század vallási-hatalmi eredetű polgárháborúi szolgáltatták. Politikai, művelődéstörténeti és mentalitástörténeti szempontból azonban jóval erőteljesebb hatást gyakorolt a későbbi generációkra a reformáció és az ellenreformáció korának vallási vitairodalma és késhegyig menő egyházpolitikai küzdelme.

A katolikus–protestáns hitvitákban testet öltő ideológiai-világnézeti ellentétek a 16–17. században a disputálók jóvoltából pompás irodalmi foglalatba kerültek. Miközben ugyanis a felek egyre gorbább verbális fegyverekkel rontottak egymásra, szóeleményeik mint megannyi friss hajtás díszeltek a magyar nyelv fájának egyre dúsabb koronáján. A rivális (politikai) nézetek verbális pörölycsapásokkal való megsemmisítésének igénye ettől fogva évszázadokra szervesen beépült a magyar politikai szónoklat hagyományába.

Ám a 19. század végén a magyarországi napi politikában is egyre erőteljesebbé vált a fizikai agresszió mozzanata, majd – ha nem is nagyon látványosan – a 20. század elejétől kezdődően

* Tanulmányom a Hajnal István Kör 2008. augusztus 29–30-án Túrkevéen megrendezett, A politika társadalomtörténete című konferenciáján elhangzott előadásom szerkesztett változata. Magyarország népszövetségi politikájának feltárását célzó kutatásaimat a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj (2002, 2005) és az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja (2003–2005) támogatta.

megszaporodtak a politikai merényletek, amelyek korábban szinte teljesen hiányoztak a hazai politikai életből. Mindennek hátterében az állt, hogy egyfelől a tömegtársadalom kialakulásával a magyarországi politikai közélet egyre rohamosabban veszített elit jellegéből, másfelől a képvisellel korábban egyáltalán nem rendelkező, deprivált társadalmi rétegek megjelenése a közélet porondján a politikai nézetek polarizetett. Ehhez járult még, hogy az Európa-szerte egyre gyakoribbálódásához és az ellentétek egyre drasztikusabb kiéleződéséhez v anarchista merényletekről szóló hírek azt a képzetet erősítették, hogy a politikai ellenfél fizikai megsemmisítése immár a politikai cselekvés korszerű, adekvát, legitim formájává vált.

Ez magyarázza, hogy míg Ceglédi István református prédikátornak 1666-ban még 448 nyolcadrét lapra volt szüksége ahhoz, hogy elvégezze Kis Imre jezsuita páter „megpiricskeltetését” (értsd: eltángálását) – s a mű még így is csonka, hiszen a szerző az utolsó lapokon kényszerűségből fogta rövidre mondandóját¹ –, harmadfél évszázaddal később egy ifjú emigráns újságíró a magyar kormányfőt célzó bírálatát már kénytelen (és képes) volt egyetlen jól irányzott pofonba összesűríteni.

*

1926. június 10-én egy feltűnően jól öltözött, alacsony termetű, igen mozgékony fiatalember pofon ütött egy erősen kopaszodó, tömött bajuszú, javakorabeli, szikár férfit. A fiatalember fellépése kétségkívül goromba volt, de példátlanul semmiképpen sem nevezhető. Az inzultust azonban több körülmény mégis „történelmi eseménnyé” avatta. A sértett ugyanis nem volt más, mint Bethlen István gróf, Magyarország hivatalban lévő miniszterel-

¹ CZEGLÉDI ISTVÁN: *Egy veres tromfosdít ládító Sandal Barátomnak, játék el vesztéseért való meg-piricskeltetése.* [Johann David Tüersch, Kassa] 1666. – A mű keletkezésének körülményeiről újabban lásd HELTAI JÁNOS: Kis Imre és Pósa-házi János hitvitája a kálvinista vallás régiségéről. I-II. *Magyar Könyvszemle*, 2007/2. 169–184. és 2007/3. 310–342. – Heltai logikailag és tipográfiaailag teljesen látja Ceglédi művét, azt azonban elismeri, hogy a teológiai érvek kidolgozását a szerző hirtelen zárta le. (Uo. 321.) Ennek oka alkalmasint az lehetett, hogy a talán már csupán néhány lapnyi folytatáshoz a nyomdának új ivet kellett volna nyitnia.

nőke, a támadó pedig Jusztth Iván, a párizsi októbrista emigráció egyik aktivistája, s az incidens a Nemzetek Szövetsége genfi központjának épületében történt. Még ennél is fontosabb körülmény azonban, hogy tettét maga a merénylő is kimondottan politikai gesztusnak, sőt „történelmi tettnek” szánta, s ezért a lehető legnagyobb nyilvánosságot garantáló közegben követte el. Az ütés kísérő szavai és a zsebéből előkerült röplapok is azt bizonyítják, hogy fellépését olyan szimbolikus gesztusnak szánta, amely mögött a hatalom megszegényítésének motívuma, sőt a klasszikus „zsarnokölés” erkölcsi mozzanata húzódik meg. Végeredményben a *ius murmurandi* gyakorlásának tettleges, erőszakos formájáról volt szó, amellyel az elnyomott kisember népe nevében lázad fel zsarnoka ellen.

Az adott eset különösen jó lehetőségeket kínál a politikai kultúra vizsgálata szempontjából. Az ügynek ugyanis rendkívül sok „érintettje” volt; pontosabban: a tettelegesség mint politikai gesztus a helyszín megválasztásával együtt olyan drámai hatást keltett – fizikai erőszak a konfliktusok békés megoldását célul kitűző világszervezet épületében! –, hogy emiatt nagyon sokan érezték úgy: feltétlenül állást kell foglalniuk az incidenssel kapcsolatban. Így azután módunk van szemrevételezni, miképpen reagáltak az inzultusra olyan, egészen különböző politikai hagyományokból táplálkozó entitások, mint a svájci hatóságok, a magyarországi pártok, a Franciaországban működő októbrista emigránsok és a Nemzetek Szövetsége vezetői. Azonkívül ebben a pofonban – bár a másodperc törtrésze alatt történt – valójában egy hosszú évek óta tartó politikai konfliktus sűrűsödött össze, s csattanása hosszan és messzire visszhangzott. Az incidens rávilágít arra, milyen gyökeresen eltérő történetfelfogással és politikai programmal lépett fel, s milyen elkeseredett harcban állt egymással a század első felében a köztársasági és a monarchikus állameszme, illetve a konzervativizmus és a progresszió.

Az alábbiakban bemutatjuk, hogy 1. melyek voltak az incidens politikai előzményei; 2. hogyan értelmezték az incidenst az érintettek; illetve 3. hogyan sikerült lezárni a nagy nemzetközi visszhangot kiváltó ügyet.

Előzmények

Magyarországon a 19. század végére, a 20. század elejére markánsan szembeszegültek egymással a konzervatív és a progresszív irányzatok, s küzdelmük a világháború idején a hadviselés és a választójog kérdésében éleződött ki a leginkább. A háborút követő forradalmakban a baloldali és a demokratikus irányzatok voltak a hangadók, az ellenforradalmi mozgalom élére pedig a konzervatív jobboldal aktivistái álltak. Eközben az ország területe fokozatosan zsugorodott, súlyos és elhúzódó gazdasági válság lépett fel, ami hatalmas társadalmi feszültségekkel járt. Az összeomlásért valamennyi érintett politikai erő a riválisaira hárította a felelősséget, így az 1914–1920 közötti időszakról több, egymásnak gyökeresen ellentmondó, politikailag motivált diskurzus született. Közülük az ellenforradalmi (konzervatív-jobboldali), illetve az októbrista (baloldali-liberális) értelmezés hatott szélesebb körben, a kommunista interpretáció illegálitásban szorult.

Az ellenforradalmi és az októbrista diskurzusnak egyaránt jellemzője volt az ellenfél (egyre inkább ellenség) démonizálása, kriminalizálása és dehumanizálása. Az uralkodó jobboldali felfogás egyenlőségjelet tett a liberális–szociáldemokrata és a kommunista rezsim közé, de legalábbis a bolsevizmus szálláscsinálóját látta az őszirózsás forradalomban. Mindkét rezsimet nemzetidegennek tekintette, s egyben felelősnek tartotta a történelmi Magyarország összeomlásáért, ezért minden lehetséges fórumon – a publicisztikától a közoktatáson át a bíróságokig – hazaárulónak bélyegezte. Az októbrista értelmezés viszont – túlnyomórészt az emigrációba kényszerült politikusok írásaiban – az ellenforradalmi rezsimben fedezett fel népellenes, gyilkos, terrorista tendenciákat, és saját igazságszolgáltatási intézményrendszer híján az erkölcs és a „történelem” ítélőszéke elé vonta a Horthy-rendszert.

Az ellenforradalmi rendszer először a baloldali eszmék ellen intézett támadást. A fehérterror és a szélsőjobboldali merényletek még magyarázhatók voltak a szélsőséges indulatok spontán kitörésével, az igazságszolgáltatás politikai célú felhasználása azonban már a kormányzati hatalom tervszerű beavatkozásának jele volt. 1920-tól kezdve ezrével kerültek internálótáborokba a munkás-

mozgalom exponensei, és megindultak a kirakatperek – először a népbiztosok, majd más baloldali aktivisták ellen is. Amikor pedig a kormány 1921 végén a Bethlen–Peyer-paktumban kiegyezett a szociáldemokratákkal, hamarosan a köztársasági ellenzék vezetőit állították bíróság elé: 1923-ban született meg a teljes vagyonek Kobzást kimondó első fokú ítélet az emigrációban élő Károlyi Mihály hazaárulási és hűtlenségi perében, s Veér Imre, az októbrista eszmék egyik örököséiként működő Magyar Köztársasági Párt elnöke is ugyanebben az évben kapott másfél évi államfogház-büntetést republikánus propaganda folytatásáért.

Mindez természetesen csak kiélezte az ellenforradalmi és az októbrista irányzat szembenállását. S miközben Magyarországon a kormány baloldali ellenzéke egyre inkább háttérbe szorult – a kommunisták illegalitásba kerültek, a szociáldemokrata és liberális pártok pedig támogatóik jelentős részét elveszítették –, az októbristák külföldön folytatták kampányukat (nem mindig nemes eszközökkel) a Horthy-rendszer ellen. Helytelenítették például Magyarország felvételét a Nemzetek Szövetségébe, elleneztek a népszövetségi kölcsön folyósítását, és általában is diszkreditálni igyekeztek a magyar kormány szinte valamennyi intézkedését.

A Párizsban gyülekező októbristákat jobbra a közös múlt és a közös meggyőződés, valamint az újabb forradalmi hatalomátvételtől szőtt tervek tartották egyben. A mozgalom legtekintélyesebb alakja vitathatatlanul az akkor még Angliában élő Károlyi volt, s rajta kívül még a jobbra Bécsben tartózkodó Jászi számított nemzetközileg is valamelyest elismert politikusnak. Ami a Horthy-rezsim belső szilárdságát és egy esetleges újabb demokratikus forradalom esélyeit illeti, kettejük helyzetértékelése bizonyult a leginkább reálisnak. Mindketten kívánatosnak tartottak volna egy ilyen változást, de esélyeit alacsonyra taksálták. Egy náluk fiatalabb, vakmerőbb, részben a Belgrádban élő Linder Béla szellemi befolyása alatt álló, teljességgel fantaszta csoport azonban nem mondott le a hatalomátvételtől.

Ehhez a körhöz csapódott Juszth Iván – a Károlyi-párt tagjaként és a Képviselőház elnökeként országosan ismert politikus, Justh Gyula távoli unokaöccse –, aki 1923 tavaszán egy ellene folyamatban lévő bírósági eljárás elől szökött el hamis papírokkal.

kal Magyarországról, majd bécsi és belgrádi kitérő után júliusban Párizsba érkezett. A Magyar Köztársasági Párt párizsi kiküldöttjeként kezdett tevékenykedni, s megszervezte a nagyhírű franciaországi emberjogi szervezet, a Ligue des Droits de l'Homme magyar tagozatát, amelynek titkára lett. Szorgalmasan építette a Liga társadalmi kapcsolatait, több befolyásos francia értelmiségi és közéleti ember támogatását nyerte meg a szervezetnek.² Később, 1924 nyárutóján közreműködött az államfogházból átmenetileg gyógykezelésére kiengedett, félvak Veér Imre Párizsba szöktetésében. Juszth ettől fogva Veér jobbkezeként működött a Liga magyar tagozatában – melynek vezetését Veér vette át –, valamint az ekkor induló *Köztársaság* nevű lapnál.³ Már ekkor kitűnt, hogy Juszth – akinek nagyon imponált távoli nagybátyja közéleti karrierje – milyen nagy kedvvel mozog a politikai emigráció kalandos, romantikus világában.

Ekkor már folytak az úgynevezett Linder-puccs előkészületei, amelyben Veér Imre is közreműködött. A szervezők az októberi forradalom hatodik évfordulóján fegyveres felkeléssel kívánták megdönteni a Horthy-rezsimet, s ebben a Franciaországban dolgozó magyar bányászokra is számítottak. Jászi élesen ellenezte a tervet, Károlyi pedig – bár elvileg egyetértett azzal, hogy a magyar kormány eltávolítására csak egy Jugoszláviából kiinduló akciónak van esélye – kezdettől bizalmatlan volt Linderrel szemben. Linder eközben már egyenruhákat varratott, és rejtélyeskedő ceremónia keretében eskette fel a „Károlyi-brigád” tagjait, akik azt hitték, hogy a szertartáson jelen lévő magas termetű, arcát kámzsa mögé rejtő férfi maga Károlyi Mihály.⁴ Ez a kalandos terv erősen megosztotta az emigráció tagjait. Károlyi és Jászi folyamatosan bírálta Linder és Veér felelőtlen, kártékony akcióit, ami 1925 novemberében szakításhoz és Veér háttérbe szorulásához vezetett.⁵

² Minderről ő maga számolt be Károlyihoz írott 1923. november 13-i levelében. Kőzli: LITVÁN György–HAJDU Tibor (szerk.): *Károlyi Mihály levelezése*. I–III., V–VI. k. 1905–1930, 1945–1955. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978–2008. II. k. 650–651.

³ Lásd Hajdu Tibor szerkesztői jegyzetét: *Károlyi Mihály levelezése*. I. m. II. k. 1068.

⁴ HAJDU Tibor: *Károlyi Mihály*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 369., 397.

⁵ HAJDU Tibor: i. m. 397–401.; LITVÁN György: *Jászi Oszkár*. Osiris, Budapest, 2003. 269–271.

Az év végén azonban olyan esemény történt, amely új és minden addiginál jobb alkalmat kínált az emigrációnak, hogy a Horthy-rezsim bűnös voltát bizonyítsa. Az 1925. december 14-én kipattant frankhamisítási botrányban⁶ ugyanis – amelynek előzményei egészen 1922-ig nyúltak vissza – a politikai elit számos tagja, köztük több aktív és volt miniszter, illetve főtisztviselő volt érintett. Az ügy nagy nemzetközi felháborodást keltett, amit Károlyi és a szociáldemokrata Garami Ernő az ellenforradalmi rezsim megdöntésére kívánt felhasználni. 1926 januárjában arra akarták rábírní a francia külügyminisztériumot, hogy politikai zsarolás révén érje el Bethlen és Horthy lemondatását s egy demokratikus kormányrendszer létrehozását Magyarországon. A Quai d’Orsay azonban csak szimbolikus politikai ellenlépések megtételére volt hajlandó, ráadásul többé a magyar emigráns politikusokat sem fogadta.⁷ Ugyanakkor Veér Imre és Juszth Iván a Magyar Köztársasági Párt nevében a Nemzetek Szövetsége közbenjárását kérte a magyar kormány „törvénytelen politikájának” megváltoztatása, a restaurációs mozgalom működésének betiltása és a republikánus eszme üldözésének megszüntetése érdekében.⁸ A világszervezet – természetesen – nem tett ilyen lépéseket, hiszen az nem is volt feladata.

A merénylet

Valószínűleg ezután merült fel a gondolat Juszth és Veér fejében, hogy egy látványos, szimbolikus akcióval irányítják rá a közvélemény figyelmét a magyar kormány bűnös, elnyomó politikájá-

⁶ Hátteréről újabban lásd ABLONCZY Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk*, 2008/1. 29–56.

⁷ ROMSICS Ignác: A frankhamisítás és a magyar emigráció. *História*, 1983/4. 20–23.

⁸ A Magyar Köztársasági Párt beadványa a Nemzetek Szövetségéhez (1926. január 18.). Magyar Országos Levéltár, Külügyminisztérium, A Nemzetek Szövetsége mellett működő magyar Titkárság – Magyar képviselő a Nemzetek Szövetségénél (a továbbiakban: MNL OL K 107) 67. cs. 1926–68/a–1334, melléklet. (613–617.)

ra. Az akció kidolgozásának részleteiről úgyszólván semmi sem tudunk, a kivitelezésről azonban maga Juszth nagyon készségesen és büszke öntudattal számolt be kihallgatásain.⁹ Ezen nem is lehet csodálkozni, hiszen tettét eleve a nyilvánosságnak szánta, és várható volt, hogy minél részletesebb vallomást tesz, annál bővebb tudósítások jelennek meg róla a sajtóban. A további tanúvallomások,¹⁰ valamint a jelenlévők beszámolóí¹¹ és a magyarországi lapok cikkei¹² alapján a részletekben mutatkozó gyakori ellentmondások dacára is a merénylet körülményei könnyen rekonstruálhatók.

Ezek szerint Juszth 1926. május végén címének hátrahagyása nélkül távozott a Rue du Mont-Dorén lévő szállásáról, és június 5-én, szombaton reggel a 8.25-ös párizsi vonattal érkezett Genfbe,

⁹ Juszth az incidenst követően négyszer tett vallomást, illetve kétszer írásos nyilatkozatot. 1926. június 10-én délelőtt, közvetlenül a letartóztatás után, Flotron felügyelő végezte a kihallgatást a rendőrségen. Délben a biztonsági szolgálat a Saint-Antoine börtönbe kísérte át Juszthot, majd délután fél 5-kor Georges Foëx vizsgálóbíró elé vitték, akinek szintén vallomást tett. Ezekről a másnapi svájci lapok számoltak be a legrészletesebben. Lásd *Un grave accident. Le comte Bethlen giflé par un Hongrois.* (Súlyos incidens. Bethlen gróft megpofozta egy magyar.) *Journal de Genève*, 1926. június 11.; *Un regrettable accident à la S. D. N. Le comte Bethlen giflé par un journaliste hongrois.* (Sajnálatos incidens a Nemzetek Szövetségében. Bethlen gróft megpofozta egy magyar újságíró.) *Tribune de Genève*, 1926. június 11. A vádemelés előtt június 30-án és július 1-jén újabb kihallgatásoknak vetették alá Juszthot, aki az első alkalommal két nyilatkozatot is átadott. A vallomások és a nyilatkozatok szövegét lásd MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–1334, melléklet (595–602, 606–612.)

¹⁰ Tanúvallomást tett a Juszthot elfogó Marc Streit ügynök – június 11-én és június 30-án (lásd uo. 589–592., 603–604.), valamint Juszth régi genfi szállásadónője, Marie Vittel ugyancsak június 30-án (lásd uo. 605–605/a.). Később két tényleges szemtanú, Ángyán Béla és Siegler Géza is írásbeli vallomást tett, ezek szövegét azonban nem ismerjük. Lásd Hevesy Pál genfi miniszterrezidens jelentése Walko Lajos külügyminiszternek. Genf, 1926. december 27., másolat. MNL OL K 107. 67. cs. 1927–68/a–120. (269–270).

¹¹ BARCZA György: *Diplomataemlékeim, 1911–1945.* I–II. k. Összeáll., szerk.: ANTAL László. Jegyz., utószó: BÁN D. András. Európa–História, Budapest, 1994. I. k. 195–197.

¹² A témával minden napilap több napon át vezető helyen, nagy terjedelemben foglalkozott. A legrészletesebb hazai sajtóbeszámolókat lásd Orvtámadás gróf Bethlen István miniszterelnök ellen. *Pesti Hírlap*, 1926. június 11. 1–6.; Merénylet Bethlen ellen. *Pesti Napló*, 1926. június 11. 2–4.; Juszth Iván, a miniszterelnök merénylője valutacsempészés miatt szökött meg az országból. *Újság*, 1926. június 11. 3.

a Cornavin pályaudvarra, egy saját nevére kiállított, formailag szabályos, de hamis útlevelel, amelyet még aznap megsemmisített. (Vallomása szerint Budapestről többször is küldött neki ilyen útleveleket egy barátja a budapesti rendőr-főkapitányságról, akinek kilétét azonban nem kívánta felfedni.) Ezután felkereste volt szállásadónóját, Marie Vittelt, akinél genfi középiskolai tanulmányai idején lakott négy és fél éven át. Vitteléknél azonban egy családi rendezvény miatt nem volt már szabad szoba. Mivel Juszth magánháznál kívánt megszállni – hogy elkerülje a szállodai bejelentkezést –, az asszony átvitte őt egy ismerőséhez, így Juszth végül a pályaudvartól nem messze lévő Rue du Cendrier 16. szám alatt vett ki szállást, Monsieur Bläsinél. Másnap a *L'Ère Nouvelle* tudósítójaként, egy régebben szerzett újságíró-igazolvánnyal részt vett a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal új épületének megnyitásán. A következő napokban semmi feltűnőt nem tett, minden bizonynyal megpróbált észrevétlen maradni, és a megfelelő pillanatra várt, amely 1926. június 10-én, csütörtökön jött el.

Aznap délelőtt fél 11 előtt néhány perccel Bethlen István gróf elégedetten lépett ki Nemzetek Szövetsége tanácsi albizottságának üléséről a genfi Hôtel National (a Tanácsnak és a Titkárságnak ott-hont adó épület) földszinti üveg folyosójára. Elégedettsége nem volt alaptalan. A magyar pénzügyekkel foglalkozó albizottság végső formába öntötte az előző napi ülésen elfogadott, Magyarországra nézve kedvező jelentését, s javasolta, hogy a Tanács július 1-jével szüntesse meg a magyar költségvetés és az államkincstári kiadások helyszíni ellenőrzését. (A Jeremiah Smith bostoni ügyvéd, népszövetségi főbiztos vezetésével működő testület 1924 nyaratól a magyar kormány és a Nemzetek Szövetsége Pénzügyi Szekciója által közösen kidolgozott és az 1924. évi IV. törvénycikkben rögzített stabilizációs program végrehajtását ellenőrizte.)¹³

Bethlen éppen egy angol újságíróval beszélgetett, amikor Juszth Iván odalépett hozzá, és így kiáltott: „Nesze, ezt adom a magyar nép nevében!” (más változat szerint: „A magyar nemzet becsületéért, a magyar nép nevében!”) – majd nagy erővel arcul

¹³ A pénzügyi stabilizációról és az úgynevezett népszövetségi kölcsönről lásd Sz. ORMOS Mária: *Az 1924. évi magyar államkölcsön megszerzése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

ütötte. Az ütés a jobb fül alatt, az állcsonton érte a miniszterelnököt. Bethlen hirtelen mozdulatot tett, de nem ütött vissza. Juszth ezután szétszórta a nála lévő, jó előre elkészített francia nyelvű kiáltvány néhány példányát, amelyből kiderült, hogy tettével a Bethlen-kabinet nemtelen kormányzása ellen kívánt tiltakozni. A nyilatkozat szerint a Bethlen-rezsim működése – amelyet a magyar nép mértéktelen elnyomása, a dühöngő korrupció és a kormány által támogatott frankhamisítás mint erkölcsi mélypont jellemez – foltot ejtett a magyar nemzet becsületén. Ezért volt szükség a gyűlöletes zsarnok nyilvános megszégyenítésére, ami biztatást adhat a magyar népnek, hogy lerázza magáról az igát. „Bosszút akartam állni az üldözött republikánusokért, a mártírokért, akik a börtönökben sínylődnek, és azért a sok könnyért, amely a Bethlen-rezsim alatt folyt Magyarországon” – zárult a röplap.¹⁴

A magyar delegáció közelben tartózkodó tagjai – Ángyán Béla, a Miniszterelnökség sajtófőnöke, Baranyai Zoltán, a genfi magyar képviselő ideiglenes vezetője, Barcza György, a külügyminisztérium Politikai Osztályának vezetője, Siegler Géza alezredes és Tánczos Gábor tábornok – lefogták a merénylőt. Ekkor érkezett a helyszínre a svájci biztonsági szolgálat két embere – a hatalmas termetű Marc Streit és a nála fejjel kisebb Ceretti –, akik Bethlen személyes biztonságáról gondoskodtak, mióta a magyar külügyminisztérium közölte a svájci hatóságokkal, hogy a kormányfő elleni merénylettől lehet tartani.¹⁵ Ceretti ezután a kapuhoz kísérte

¹⁴ Merénylet Bethlen ellen. *Pesti Napló*, 1926. június 11. 2. – Juszth június 30-i vallomásában is megerősítette, hogy irtózik az erőszaktól, s az inzultus nem volt más, mint „szimbolikus cselekedet, amelyet az az undor és mély gyűlölet váltott ki, amelyet nemzetem érez kormányfője iránt”. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–1334, melléklet. (597.)

¹⁵ Streit két vallomása szerint már az előző héten információt kaptak arról, hogy egy 30–35 év körüli, francia útlevéllel utazó, civilbe öltözött volt katonatiszt érkezik Genfbe azzal a céllal, hogy inzultálja Bethlent. Személyleírás nem állt rendelkezésre, de attól fogva folyamatosan két ügynök kísérte a magyar kormányfőt, ők azonban a Nemzetek Szövetsége Tanácsának épületében csak a ruhahatárig mehettek. A merénylet idején is ott várakoztak. Lásd Streit vallomásai. 1926. június 11. és június 30., másolat. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–1334, melléklet. (591., 603.)

a tetteket, és – immár svájci területen – átadta a genfi rendőrségnek.

A hír hamar elterjedt a sajtó és a Nemzetek Szövetsége csatornáin, és általános felháborodást keltett. A szemtanúk közül sokan már ott helyben együttérzésükről biztosították Bethlent, aki láthatóan feszült volt és sápadtan állt a falnak támaszkodva, de igyekezett összeszedni magát, hiszen rövidesen még a Tanács előtt is meg kellett jelennie, ahol az albizottsági jelentés megvitatása volt napirenden. A fél 11-re meghirdetett nyilvános ülés az incidens miatt némi késéssel kezdődött. Alberto Guani, a Tanács uruguayi elnöke bevezetőjében elítélte a merényletet, majd – miután a magyarországi gazdasági szanálással kapcsolatban Bethlent is meghallgatták – a testület feltűnő szívélyességgel járult hozzá a pénzügyi ellenőrzés feloldásához. Eközben megérkezett a magyar küldöttséghez Eric Drummondnak, a Nemzetek Szövetsége brit főtítkárának együtt érző levele is.¹⁶

A hír már a déli órákban megérkezett Budapestre, ahol a befutó – eléggé ellentmondó – információkat azonnal munkába vették. A magyar lapokban megjelenő hírek első számú forrása Benda Jenő, a *Pesti Hírlap* Genfben tartózkodó munkatársa volt, aki a pofon elcsattanásakor a folyosón várakozván csaknem szemtanúja volt az eseményeknek. Természetesen Barcza Györgynek is gondja volt rá, hogy a hazai közvélemény „helyes” – nyilván a külügyminisztérium szempontjából helyes – tájékoztatást kapjon az eseményekről. Juszth pedig eközben részletes beismerő vallomást tett Georges Foëx vizsgálóbíró előtt, megismételve, hogy meggyőződésből cselekedett, nem bánta meg tettét, s kész bármilyen bíróság előtt megvédeni igazát.

Este 7 órakor telefonüzenet érkezett a párizsi magyar követségről a genfi képviselőhöz, s a maga lakonikus módján kellőképpen félelmetes áttekintést adott az emigráció jogvédő csoportjának aktivistáiról: „A »Ligue des Droits de l’Homme« magyar osztályának Károlyi Mihály az elnöke, Veér az alelnöke. Utóbbi bizottságot szervezett, melynek célja a forradalmi érzéseknek tettekben adni kifejezést. E bizottságnak tagja Juszth Iván. Egyéb tagok:

¹⁶ League of Nations Archives – Archives de la Société des Nations (Genf) (A továbbiakban: ASDN) R 1297. 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket 1.

Schwangauer [Schwanauer József?] és Dragonits volt terroristák, Einzig Géza kommunista, Kövér Ibrahim György, aki Rakovszky István országgyűlési képviselő ellen követett el merényletet, Czibor anarchista, Markovics, Hatnakovics [János] volt kommunista politikai megbízottak és Weiszer Ede.¹⁷

Az októbrista emigráció azonban korántsem volt ilyen rémisztő, sőt még csak teljesen egységes sem Jusztth tettének megítélésében. Linder Béla, mint „a baranyai politikai emigránsok elnöke”, már az incidens másnapján, délelőtt 10 órakor táviratot küldött Belgrádból Drummond főtitkárnak, amelyben mintegy megismételte a Jusztth-féle kiáltvány gondolatmenetét. Linder megállapította, hogy a nyilvános fenyítést a magyar kormány népelnyomó politikája kényszerítette ki, s Jusztth csupán elégtételt vett a kalandor, pénzhamisító kormányon a magyar nemzet becsületének beszennyezéséért. Zárásként felhívta Drummond figyelmét Jusztth tettének hazafias és morális indíttatására.¹⁸ Jusztth fellépését minden bizonnyal Veér Imre is helyeselte, hiszen az ő neve is szerepelt azon a kiáltványon, amelyet a rendőrök Jusztth zsebében találtak. Károlyi Mihály ezzel szemben elítélte az inzultust, amit ekkoriban írt egyik levele és az Emberi Jogok Ligája július 6-i ülésén tett felszólalása is tanúsít.¹⁹

„Silány”, „elvetemedett”, „utálatos” – ilyen jelzőkkel illette Rákosi Jenő, a magyarországi újságírás doyenje a Bethlen Istvánt ért támadást a nacionalista, jobboldali *Pesti Hírlap* június 11-i számába írt vezércikkében. Szavai egyáltalán nem ríttak ki a magyarországi napilapok által alkalmazott kifejezések sorából.²⁰ Orvtámadás Bethlen miniszterelnök ellen című június 11-i cikkében a független liberális *Pesti Napló* sem fukarkodott a jelzőkkel. „Elvetemült”, „hitvány”, „döre”, „aljas” tettnek bélyegezte Jusztth akcióját, s különösen azt az állítását, hogy a magyar nép nevében lépett fel: „Ha Justth Iván... tudná, hogy a magyar nép mily utálatos fordul el az erőszakoskodástól, a galád útonállástól, s különö-

¹⁷ MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–szám nélkül. (800.)

¹⁸ LONA–ASDN R 1297. 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket 1.

¹⁹ Károlyi levele Robert William Seton-Watsonnak (Párizs, 1926. június 2. [sic!]). *Károlyi Mihály levelezése*. I. m. III. k. 228. és 229. (1. jegyzet.)

²⁰ RÁKOSI Jenő: A genfi botrány. *Pesti Hírlap*, 1926. június 11. 1.

sen oly gyáva himpellérségtől, amely abban áll, hogy a mit sem sejtő emberre alattomosan rátámadnak – akkor nem vette volna ajkára ezt a két szót, magyar nép... Mindenki, de mindenki ebben az országban a magyar nép nevében mondja, hogy szíve mélyéből elítéli és megveti a merénylőt és merényletét.”²¹

A hazai tudósítások szinte mind egyetértettek abban, hogy a pofont nem csupán Bethlen, hanem az ország és az egész magyar nemzet ellen irányuló inzultusnak kell tekinteni. Ez alól a nagy lapok közül csak a *Népszava* volt kivétel, amely másnap „egy felelőtlen ember magányos cselekedeteként” ítélte el az akciót.²² Emlékeztetett ugyanakkor arra, hogy a demokratapárti Vázsonyi Vilmost nemrégiben két revolveres merénylő inzultálta a frankügyben elfoglalt álláspontja miatt, Ludwig Salm von Hogsträten grófot pedig, aki 1919. március végén Bécsben a nyílt utcán pofozta föl Károlyi Mihály grófot, valósággal nemzeti hősként ünnepelte a jobboldali sajtó.²³

Június 11-én, a délutáni órákban magyar részről Baranyai Zoltán – Bethlen, valamint Korányi Frigyes báró párizsi követ utasítására – feljelentést tett a genfi rendőrségen ismeretlen tettes ellen. Eközben egyre-másra érkeztek Genfbe a Bethlennek címzett együtt érző és bátorító táviratok – többek között Horthy Miklós kormányzó, Budapest székesfőváros vezetősége, a Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Magyar Külügyi Társaság, az Egységes Párt, valamint Vass József miniszterelnök-helyettes részéről. Horthy június 12-én még tisztelgő látogatást is tett a Sándorpalotában Bethlen Margit grófnőnél, a kormányfő feleségénél. A merényletet minden parlamenti párt elítélte, s a vezető politikusok egyöntetű felháborodással utasították el a politikai véleménynyilvánítás e formáját.

A lapok részletekbe menően tájékoztattak a merénylő viselt dolgairól is, s lényegében a fekete bárány szerepét osztották rá. Kiderült, hogy Juszth Iván nagy múltú, Bihar vármegyei közép-birtokos család gyermekeként született Nagyváradon 1899-ben.

²¹ Orvtámadás Bethlen miniszterelnök ellen. *Pesti Napló*, 1926. június 11. 1.

²² Mi következik a genfi kudarc után? *Népszava*, 1926. június 12. 3.

²³ TORMAY Cécile: *Bujdosó könyv. Feljegyzések 1918–1919-ből*. I–II. k. Rózsa-völgyi–Pallas, Budapest, 1920–1922. II. k. 57.

Apja, Juszth Károly és anyja, Gutman Irén a katolikus vallásban nevelték gyermekeiket – leányuk apáca lett –, és valamennyiüket kitűnő iskolákba járatták. Így került Iván 1910-ben Genfbe – tudhatunk meg további részleteket Madame Vittel vallomásából –, ahol a Pâquis városnegyed egyik középiskoláját látogatta, majd 1915-ben, amikor a korona inflációja miatt a család már nemigen tudta fedezni külföldi taníttatásának költségeit, hazatért. Az érettségi vizsga után Juszth bevonult, de a fronton már nem harcolt, mivel még kiképzés alatt állt, amikor a háború véget ért. A román megszállást követően Budapesten próbált egzisztenciát teremteni, s bátyja révén a Compagnie Générale Transatlantique nevű szállítmányozási vállalatnál helyezkedett el. Ám a felgyorsuló koronainfláció idején nem tudott ellenállni a vállalati pénztárban felhalmozódott dollárok csábitásának, megszedült, s kihasználva a hivatalos és a fekete árfolyam eltérését, igazgatójával együtt 1922 őszén tiltott valutaváltási ügyletekbe fogott. A sok közvetítővel bonyolított üzleten aránylag keveset nyert, ám a lebukás után annál többet vesztett: 1922 decemberében első fokon egyévi börtönbüntetésre ítélték. Fellebbezését követően, 16 napi fogva tartás után tekintélyes, 250 000 koronás (mintegy 600 aranykorona) óvadék fejében szabadon engedték, ami ötször annyi volt, mint amit a feketeüzleten nyert. Ez az összeg ráadásul teljesen el is úszott, mivel Juszth – az új tárgyalást meg sem várva – 1923 áprilisában elhagyta az országot. Büntetését utóbb – „fizetési eszközökkel való visszaélés” miatt – a budapesti büntető törvényszék mint uzsorabíróság kétévi fegyházbüntetésre emelte. (Juszth egészen másképpen magyarázta a bírósági ítéletet. Tagadta, hogy nyereszkedni akart volna, amikor – úgymond, a vállalat gyorsabb üzletmenete érdekében – a Devizaközpont engedélye nélkül váltott át dollárt frankra. Az egész pert politikai zaklatásnak tekintette, amelynek során a hatalom egy ártalmatlan, bár szabálytalan pénzügyi műveletet használt fel arra, hogy őt mint a Magyar Köztársasági Párt főtitkárát a vádlottak padjára ültesse.²⁴) Az ellene kiadott elfogatóparancs mindenesetre még 1926-ban is érvényben volt, annak ellenére, hogy a Curia – formai

²⁴ Ezt az értelmezést hangsúlyozta később a védelem is Juszth genfi perében 1927 januárjában. A tárgyalásról készült gyorsírói jegyzőkönyv vonatkozó részle-

okok miatt – 1924-ben megsemmisítette a másodfokú ítéletet.²⁵ A lapok ezután beszámoltak Juszth párizsi tevékenységéről, amelynek részleteiről már korábban szóltunk.

Magyarországon a Nemzetgyűlésnek is témát adott az inzultus, amely – mint Scitovszky Béla házelnök fogalmazott a június 15-i ülésnapon – „Magyarország miniszterelnökének személyén keresztül a magyar nemzet ellen elkövetett”. A tisztelt Ház tagjai azonban tapintatosan nem feszegették tovább a kellemetlen ügyet, csupán tudomásul vették a bejelentést, és egyetértően nyugtázták, hogy az elnök a plénum nevében megbélyegezte „az elvetemült cselekedetet”.²⁶ Nem hangzott el erre vonatkozó kérdés, sem pedig utalás akkor sem, amikor a miniszterelnök június 16–17-én beszámolt genfi útjának az ellenzéki pártok által egyébként erősen vitatott eredményeiről.²⁷

Az incidens Genfben mindössze néhány napig szerepelt a lapok hasábjain. A két nagy helyi lap, a *Journal de Genève* és a *Tribune de Genève* tárgyilagosan ismertette a történeteket, s mindkettő elsősorban az inzultus közönségességét emelte ki. Sajnálatosnak neveztek továbbá, hogy a belpolitikai célzatú támadásnak éppen a semleges Svájc, s azon belül is a tolerancia szigetének számító Genf, sőt a nemzetközi megbékélés intézményeként működő Nemzetek Szövetsége volt a helyszíne. Latolgatták a felelősségre vonás mértékét is: a két szélsőséges intézkedés – az enyhe hatósági büntetés vagy a Magyarországnak történő kiadatás – helyett szabadságvesztés és pénzbüntetés kiszabását valószínűsítették.²⁸ (Hogy milyen jól ismerték hazájuk igazságszolgáltatási gyakorlatát, az hamarosan kiderül.) Egyelőre azonban még azt sem lehetett tudni, hogy az eljárás egyszerű testi sértés vagy idegen állam képviselőjének megtámadása, illetve megsértése miatt indul majd meg.

tét lásd Hevesy jelentése Walkónak. Genf, 1927. február 10., melléklet. MNL OL K 107. 67. cs. 1927–68/a–213. 63–64. f. (131–132.)

²⁵ Juszth bírósági ügyéről lásd Walko távirata a genfi magyar képviseletnek. Budapest, 1926. június 18. Uo. 1926–68/a–854.

²⁶ Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett Nemzetgyűlés naplója. I–XLVI. k. Athenaeum, Budapest, 1922–1926. XLV. k. 11.

²⁷ Uo. 36–39. és 98–99.

²⁸ Un grave accident. *Journal de Genève*, 1926. június 11.

Az elégtétel keresése

Juszthot egyelőre a genfi büntetőtörvénykönyv 258. cikkelye szerinti testi sértés miatt tartották fogva, Magyarország azonban inkább a merénylő kiadatását szerette volna elérni. A kormány nyilvánvalóan azt kívánta, hogy Juszthot magyar bíróság előtt mint kvázi visszaesőt vonják felelősségre, ezért a svájci hatóságoknál arra hivatkozott, hogy az inzultus nem svájci, hanem az exterritorialitást élvező Nemzetek Szövetsége épületében történt. A magyar diplomácia Párizsban is közbenjárt a kiadatás érdekében. Korányi Frigyes követ lemondással fenyegetőzött arra az esetre, ha Philippe Berthelot, a francia külügyminisztérium főtitkára ebben az ügyben az októbrista emigráció pártjára áll. Károlyi ugyanis ekkoriban a svájci és a francia kormánynál is felszólalt a kiadatás ellen, mert az, úgymond, „a halálos ítélettel lenne egyenlő”.²⁹ (Hogy ebben mennyi volt a realitás és mennyi a mártíromság póza, ma már nehéz megítélni, de Károlyi félelme nem volt teljesen alaptalan. Tény ugyanis, hogy az 1920-as évek elején – s még akkor is, amikor Juszth elhagyta Magyarországot – egyes szélsőjobboldali aktivistáknak az is elegendő ok volt a „hazafias” felindulásból elkövetett tettelegességhez, ha kiszemelt áldozatukon „zsidós” arcvonásokat véltek fölfedezni. 1926 elején pedig az Ébredő Magyarok Egyesületének két tagja éppen a franküggyel kapcsolatban intézett merényletet Vázsonyi Vilmos, az ellenzéki Nemzeti Demokrata Párt vezére ellen. Vázsonyi ugyanis tagja volt a frankügy kivizsgálására január 22-én felállított parlamenti vizsgálóbizottságnak, és ellenzéki társaival együtt – a többségi véleménnyel éles ellentétben – a kormány és személyesen Bethlen István felelősségének megállapítását is szorgalmazta. A merénylet – két volt különítményes főhadnagy: a nemrégiben vitézzé avatott Vannay László leventeoktató és ifj. Molnár Ferenc kereskedő – február 16-án délelőtt vasbottal és revolverrel rontottak Vázsonyira. Vázsonyi csupán könnyebb fejsérüléseket szenvedett, de a krónikus szívbetegségét súlyosbító izgalmak miatt ha-

²⁹ Károlyi Mihály levelezése. I. m. III. k. 229. (1. jegyzet.)

marosan Badenbe utazott gyógykezelésre, ahol május 29-én – a frankügy bírósági tárgyalása idején – meghalt.³⁰⁾

Bern végül megtagadta a kiadatást, s ettől kezdve a magyar diplomácia arra törekedett, hogy a tettes minél szigorúbb büntetést kapjon. A genfi magyar képviselőt már a merénylet másnapján megbízta Albert Picot helybéli ügyvédet a jogi procedúra előkészítésével. Picot néhány nap alatt elérte, hogy Juszth ellen a svájci szövetségi büntető törvénykönyv 42. és 43. §-a alapján – azaz hivatalos állami képviselő bántalmazása, illetve külföldi kormány nagy nyilvánosság előtt való megsértése címén – emeljenek vádat. Baranyai már június 18-án értesíthette a külügyminisztériumot erről a kedvező fejleményről, ugyanakkor a követendő taktika szempontjából – nyilván Picot közlései alapján – nagy óvatosságot javasolt. Felvetette, hogy a kormány esetleg beérhethné Juszth kiutasításával, s nem kellene feltétlenül a bizonyos kockázatot is rejtő pert erőltetnie. A svájci büntetőbírói felfogás ugyanis eléggé liberális, emlékeztetett Baranyai, ilyen ügyekben pedig esküdtbíróság szokott ítélni, amelynek összeállítása igen hosszadalmas folyamat. Ugyanakkor valószínűtlen, hogy bármilyen összetételű esküdtszék hosszú ideig meg tudná akadályozni Juszth elítélését. „Másképpen azonban kétségtelen – folytatta Baranyai –, hogy a védelem minden lehetőséget ki fog használni, hogy a magyar nemzeti kormányt és rezsimit minden eszközzel támadja, és egyúttal védje a söpredék-emigráció működését és embereit.” Baranyai ezért fontosnak tartotta, hogy a védelem részéről várható morális és politikai érveket már jó előre meggyengítsék – még hozzá Juszth személyének diszkreditálásával, teljes morális megsemmisítésével. Ezért azt kérte, hogy amennyiben a kormány a pert választja, küldjön adatokat francia nyelven a következő témakörökről: „a) Juszth előélete, b) a Károlyi-rezsim nemzetrontó volta és kapcsolatai a bolsevizmussal, c) A párizsi emigráció bűnei.” Végül felhívta a kormány figyelmét arra, hogy célszerű lenne egy magyar jogi szakértőt – Egry Aurél nemzetközi jogászt vagy

³⁰⁾ Károlyi Mihály levelezése. I. m. III. k. 197. (1. jegyzet.); JUHARI Zsuzsanna: A meghirdetett merénylet. Vázsonyi kontra frankhamisítás. *Élet és Tudomány*, 1994/19. 593–595.

Székács Aladár vegyes-döntőbírói bírót – is Genfbe küldeni, hogy Picot-val és a vád képviselőivel konzultáljon.³¹

A külügyminisztérium az illetékes igazságügyi szervekkel egyetértésben hozzá is fogott az előkészületekhez, és június 25-én hivatalosan megbízta Picot-t a magyar kormány képviselőjével. Az ügyvéd öt nappal később részletes adatokat kért a kormánytól, amelyek részben saját pontosabb tájékozódását, részben pedig azt a határozott célt szolgálták, hogy az esküdtbírósg majd kedvező képet nyerjen Magyarországról és Bethlen István miniszterelnökről, ugyanakkor a lehető legrosszabb oldaláról ismerje meg Juszth Ivánt. Picot szerint erre nagy szükség volt, mivel az ilyen ügyekben a svájci bírói gyakorlat igen nagy szabadságot ad a védelemnek, amit Juszthék nyilvánvalóan ki is fognak használni. Az esküdtszék rokonszenvének megnyerése céljából tehát Picot a következő információkat kérte: 1. Juszth életrajza, magánjellegű és politikai tevékenysége, rendőrségi jelentések; 2. Juszth büntetőügye a budapesti büntető törvényszéken és a Curiánál; 3. Juszth politikai működése a párizsi emigrációban, ennek politikai és erkölcsi megítélése; 4. a Bethlen család eredete, több évszázados politikai tevékenysége és a hazának tett szolgálatai; 5. Bethlen István életrajza, politikai tevékenysége; 6. a frankhamisítók bírói ítélete, Bethlen ezzel kapcsolatos nyilatkozatai, a képviselőházi vizsgálóbizottság többségi és kisebbségi véleménye; 7. a Bethlen-kormány működése, a hazának tett szolgálatai, a közrend védelméről és a közszabadságokról hozott intézkedései, egyéb sikerei; 8. a magyar alkotmány szövege francia nyelven; valamint 9. a magyar büntetőtörvénykönyvnek az állami képviselők és diplomaták védelméről szóló cikkelyei.³² (Erre azért volt szükség, mert a svájci törvények értelmében idegen állami hivatalos képviselőjének bántalmazása csak akkor volt büntethető, ha ez a tényállás az adott állam büntető törvénykönyvében is szerepelt.)

³¹ Baranyai sürgős jelentése Walkónak. Genf, 1926. június 18. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–853. (735–738.) (Idézetek: 736.)

³² Picot levele Baranyainak. Genf, 1926. június 30. Uo. 1926–68/a–924. (724–725.)

A Picot által kért adatok csak augusztus folyamán érkeztek meg Genfbe – több részletben és némileg hiányosan.³³ Juszth Iván személyes adatait például nem tudták teljes egészében beszerezni, mivel a vonatkozó iratok egy része a nagyváradi archívumokban pihent, és a külügyminisztérium nem tartotta célravezetőnek, hogy ebben a kényes ügyben az ellenséges Romániától kérje azok kiadását.³⁴ (Az anyakönyvi iratok beszerzése azért lett volna fontos, mert a külügyminisztérium ezekkel akarta bizonyítani, hogy a merénylő – aki már korábban is használt hamis igazolványokat és hamis nevet – jogtalanul nevezi magát Ivan de Justhnek, illetve Iván Juszth de Neczpálnak, mivel nem nemesi származású, neve pedig egyszerűen Juszth Iván. A magyar diplomáciai iratokban ettől fogva következetesen ezen a néven említik a merénylőt.³⁵)

Időközben, július 21-én, elkészült a vádirat. Franz Stämpfli svájci főállamügyész a Nemzetek Szövetsége egyik tagállamának képviselője ellen elkövetett támadás és bántalmazás (az 1853. évi büntetőkódex 43. cikkelye), valamint idegen állam kormánya elleni nyilvános sértés (1853. évi büntetőkódex 42. cikkelyének 33. bekezdése, továbbá a népszövetségi Egyezségokmány 7. cikkelyének 4. bekezdése) tényállása alapján emelt vádat Juszth Iván ellen.³⁶ A bíróság a 42. cikkely alapján hat hónapi vagy annál hosszabb, a 43. cikkely értelmében kétévi vagy annál hosszabb elzárásra ítélhette a vádlottat. A kiszabható bírság maximális összege mindkét minősítés esetén 2000 svájci frank volt. Arról is döntés született,

³³ Morlin Ervin miniszteri tanácsos levele Baranyainak. Budapest, 1926. augusztus 2. Uo. 1926–68/a–1120. (669.); Khuen-Héderváry Sándor külügyminiszter-helyettes levele Baranyainak. Budapest, 1926. augusztus 11. Uo. 1926–68/a–1121. (670.) – A mellékletek hiányoznak, tartalmuk azonban más források alapján nagyjából rekonstruálható.

³⁴ Barcza levele Baranyainak. Budapest, 1926. július 22. Uo. 1926–68/a–1057. (712.)

³⁵ A belügyminisztérium által kiállított bizonyítvány alapján, amely szerint Juszth nem volt nemesi család sarja, Parcher Félix berni követ végül szeptember 23-án adott ki hivatalos francia nyelvű nyilatkozatot, amelyet néhány nappal később csatoltak a periratokhoz. Lásd Parcher levele Hevesynek. Bern, 1926. szeptember 27. Uo. 1926–68/a–1395. 728–729.

³⁶ A vádirat szövegének másolatát lásd uo. 1926–68/a–1334, melléklet. (586–588.)

hogy az ügyben szövetségi esküdtbíróóság ítél majd. A nyári szabadságolások miatt azonban legkorábban szeptemberben kezdődhetett el a tárgyalás. Juszth ekkor már újra Franciaországban tartózkodott, ugyanis július 4-én, 24 napi fogva tartás után szabadon engedték. Ügyvédjével, Marius Moutet francia szocialista képviselővel – akit egykor éppen ő vont be a Ligue des Droits de l'Homme magyar csoportjának támogatói közé – és elvbarátaival Párizsban készült a perre.

Augusztus 19-én foglalta el állomáshelyét a genfi magyar képviselő új vezetője, Hevesy Pál miniszterrezidens, aki azonnal lelkesen belevetette magát az ügybe. Mint volt párizsi diplomata, Hevesy kitűnő kapcsolatokkal rendelkezett francia körökben, jól ismerte a jogi és közigazgatási gyakorlatot és tisztában volt azzal is, mire érzékeny a francia diplomácia. Természetesen ő is úgy vélte, meg kell rendíteni Juszth szavahihetőségét, de lehetőleg el akarta kerülni a frankügy miatt már amúgy is fagyos magyar-francia viszony további romlását. „Mindenképpen el kell kerülnünk azt, hogy az ügy magyar-francia differend-nak nézzen ki, és a fősúly természetesen arra fektetendő, hogy Juszt mint csaló és általában mint vilain Monsieur állíttassák oda” – írta Walko Lajos külügyminiszternek augusztus 26-i szigorúan bizalmas levelében. Ennek érdekében javasolta például annak kiderítését, vajon Juszth nem csalárd úton jutott-e hozzá hivatalos okmányaihoz: útleveléhez, francia személyazonossági igazolványához, újságírói kártyájához.³⁷

A külügyminisztérium – Hevesy csalódására – négyheti szorgos kutatás után sem tudta előkeríteni a remélt terhelő adatokat.³⁸ Korányi Frigyes báró párizsi követ azonban hamarosan értékes információkat küldött Budapestre. Egy párizsi rendőrtisztviselőtől megtudta, hogy Juszth először Kovács Imre (szül. Kunmadaras, 1892) névre váltott ki személyi igazolványt Párizsban. A dokumentum kiállításához szükséges két megbízható ajánlója közül az egyik Henri Guernut ügyvéd, a Ligue des Droits de l'Homme főtitkára volt – egy ideig úgy tűnt, ő lesz Juszth védője Genfben –, a

³⁷ A levél fogalmazványát lásd uo. 1926–68/a-1174. (664–666.)

³⁸ Walko levele Hevesynek. Budapest, 1926. szeptember 23. Uo. 1926–68/a-1354. (562–564.)

másik Henri Vittel, a genfi Madame Vittel fia, Juszth párizsi szál-lásadója. 1925-ben kiállított új személyi igazolványa immár Iván Juszth de Neczpál (szül. Nagyvárad, 1899) névre szólt. Mindezt azonban bajos lett volna bizonyítani, hiszen – mint Korányi írta – az iratokat „nem lopathatom el a nélkül, hogy a m. kir. követséget és a kormányt a legsúlyosabban ne kompromittáljam”.³⁹

Márpedig Maître Picot továbbra is meg volt győződve róla – egy Veér Imrének szóló, elfogott levél is erre utalt –, hogy a védelem a tárgyalást a magyar kormány lejáratására próbálja majd felhasználni. Erről ismét Hevesy számolt be Walkónak október 4-én. Az ügyvéd szavait tolmácsolva figyelmeztetett rá: bár „a magyar állam méltóságán alulinak kell hogy tartsa, hogy saját igazának védelmében és egy gazfickó elítélésére quasi tanúkat állítson egy idegen állam bírósága elé”, ezt mégis meg kell tennie, mivel az esküdtbíráskodás alapszabálya, hogy az érvekkkel nem a szakembereket kell meggyőzni, hanem a laikusokat kell megnyerni. Juszthék várható offenzíváját tehát csak akkor lehet visszaverni, ha „az esküdtszéki »színház« előtt mi is megfelelő szereplőkkel léphetnénk fel.” Ehhez pedig szükség lesz „a magyar rezsimet védő és Juszth moralitását leleplező tanúkra”.⁴⁰

Ilyen információk már korábban is érkeztek a külügyminisztériumba. Cindrić Egon alkonzul, a párizsi követség munkatársa valószínűleg egy informátor (talán Dugovich Viktor, a *Köztársaság* nevű lap egykori munkatársa) jelentése alapján összeállított egy feljegyzést – feltehetőleg augusztus közepe táján –, amelyben Veér Imrét politikai szélkakasként, az Emberi Jogok Ligáját pedig a magyarországi bolsevik terroristák „gyűlhelyeként” festette le.⁴¹ Később még az az ötlet is felmerült – Hevesy vetette fel az éppen Genfben tartózkodó Miskolczy Ágost ügyészre hivatkozva –, hogy Dugovich, aki „bizalmas szolgálatait felajánlotta magyar kormánynak régebben”, a tárgyalás során „Just egyéniségét és

³⁹ Korányi titkos jelentése a Külügyminisztériumnak. Párizs, 1926. október 1. Uo. 1926–68/a–szám nélkül. 366–367.

⁴⁰ Hevesy szigorúan bizalmas jelentése Walkónak. Genf, 1926. október 4. MNL OL Külügyminisztérium, Jogi Osztály iratai (a továbbiakban: MNL OL K 70). 365. cs. 1926–III–1/b–1153. (96–97.)

⁴¹ Cindrić Egon feljegyzése. Párizs, dátum nélkül, valószínűleg 1926. augusztus közepe. Uo. 1926–III–1/b–szám nélkül. (136–145.)

elvtársait leleplező vallomás tegyen”. (Cserében kilátásba lehetne helyezni, hogy visszatérhet Magyarországra és megszüntetik ellene a bűnvádi eljárást.)⁴²

Időközben szeptember folyamán több örvendetes hír érkezett a külügyminisztériumba. Már az derűlátásra adott okot, hogy a hónap elején Alphonse Graz genfi főügyészt nevezték ki a vád képviselőjévé, aki Picot párttársa volt, s mint Hevesy megállapította: „igen jól van hangolva.”⁴³ Ezután már csak az esküdszék összetételére kellett figyelni. Szeptember közepén kisorsolták az 54 esküdtet, akik közül a perrendtartás értelmében 20-20 főt a vád és a védelem visszautasíthatott, s a megmaradó 12+2 személy alkotta az esküdttbírósgót. A sorsolás kedvezően alakult, a listán sok gazdálkodó és mérsékelt pártokhoz tartozó vidéki polgár szerepelt. A vádnak igazán nem volt nehéz dolga, hogy kiszűrje a genfi iparos munkásság képviselőit, és megtartsa Vaud (Waadt) kanton konzervatív kisvárosi, falusi polgárait.⁴⁴

A magyar pozíciók további javítása érdekében Hevesy azt javasolta, hogy a külügyminisztérium küldjön Genfbe megbízható magyar újságírókat, valamint egy olyan tekintélyes és megnyerő személyt, aki részben a háttértárgyalásokon, részben a per során felszólalhatna a magyar kormány mellett. Ekkor már Genfben tartózkodott Miskolczy Ágost budapesti kir. ügyész, aki nagyon alapos expozét állított össze Picot részére, de ő sem franciául, sem németül nem beszélt, így szószólóként nemigen vehették hasznát. Hevesy két Magyarországon élő svájci állampolgár (Kuno Hofer és Franz Kienast), egy francia ügyvéd (René Brunet), valamint néhány jó francia és svájci kapcsolatokkal rendelkező magyar férfiú

⁴² Hevesy számjeltávirata a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. szeptember 30. Uo. 1926-1927-III-1/b-1127. (103.)

⁴³ Parcher levele Walkónak. Bern, 1926. szeptember 3., másolat. MNL OL K 107. 67. csomó. 1926-68/a-1339., melléket. (569-570.); Hevesy sürgős és bizalmas jelentése a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. szeptember 17., fogalmazvány. Uo. 1926-68/a-1315. (629., 632-633. Idézetek: 629.)

⁴⁴ Hevesy távirata a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. szeptember 17., fogalmazvány. Uo. 1926-68/a-1294. (634.); Hevesy sürgős és bizalmas jelentése a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. szeptember 17., fogalmazvány. Uo. 1926-68/a-1315. (629., 632-633.); Parcher levele a genfi képviselőnek. Bern, 1926. szeptember 18. Uo. 1926-68/a-1339. (568.); Picot levele Hevesynek. Genf, 1926. szeptember 28., másolat. Uo. 1926-68/a-1366 (559.).

(Mannheim Alajos, a párizsi Magyar Egyesület elnöke, Lakatos Gyula budapesti ügyvéd és Ottlik György külpolitikai szakértő) nevét hozta szóba lehetséges tárgyaló-képviselőként.⁴⁵

Juszthék előkészületeit források hiányában csak hozzávetőlegesen ismerjük. Annyi bizonyos, hogy taktikájuk pontosan az volt, amit Picot megjósolt. Mivel a tettegesség tényét nem lehetett – s tulajdonképpen senki nem is kívánta – tagadni, a védelem mindenekelőtt a közvélemény rokonszenvének elnyerésére törekedett, ezért Juszthot az elnyomó hatalom ártatlan áldozataként kívánta bemutatni, aki elgyötört népe nevében lázadt fel a zsarnok ellen. Politikai kortesbeszédnek is beillő cikkeket jelentettek meg francia nyelvű lapokban, amelyek élesen bírálták – olykor kimondottan gyalázták – a magyar kormányt és Bethlent, Juszthot viszont politikai üldözöttként állították be, valutaügyét pedig bagatellizálták.⁴⁶ A bírósági tárgyalást – ugyanezen okokból – szintén a magyar kormány elleni politikai tüntetéssé kívánták változtatni, hiszen ez volt az egyetlen esély arra, hogy az inzultust bocsánatos bűnné alakítsák. Ennek érdekében Juszth és Moutet összesen 41 magyar és külföldi személyt kívánt tanúként beidézni, akikhez 55 kérdést kívántak intézni. Valamennyi kérdés politikai természetű és erőteljesen kormányellenes tendenciájú volt, s a tanúktól, akik különböző okokból mind ellenzékinek számítottak, a Horthy-rendszerre nézve terhelő vallomásokot remélték.

A kiszemelt tanúk között volt 10 egykori kormánytag: Andrassy Gyula gróf, Batthyány Tivadar gróf, Beniczky Ödön, Buza Barna, Garami Ernő, Jászi Oszkár, Linder Béla, Lovászy Márton és Nagy Vince exminiszter, illetve Czikora János egykori helyettes államtitkár; 2 főtisztviselő: Bakonyi Kálmán kúriai bíró és Dietz Károly, Budapest volt rendőrfőkapitánya; 13 aktív képviselő: Cserty

⁴⁵ Hevesy sürgős és bizalmas jelentése a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. szeptember 17., fogalmazvány. Uo. 1926–68/a–1315. (629., 632–633.); Hevesy szigorúan bizalmas jelentése Walkónak. Genf, 1926. szeptember 28., másolat. Uo. 1926–68/a–1379. (538–542.); Hevesy magánlevele Bárdossy Lászlónak, a Külügyminisztérium Sajtóosztálya helyettes vezetőjének. Genf, 1926. október 17., másolat. Uo. 1926–68/a–szám nélkül. (630.)

⁴⁶ Juszthék sajtókampányáról lásd Baranyai távirata a Külügyminisztériumnak. Genf, 1926. június 18. Uo. 1926–68/a–851. (785.); Picot levele Albert Calame szövetségi vizsgálóbírónak. Genf, 1926. július 9. Uo. 1926–68/a–1018, melléklet (706–707)

József, Drozdy Győző, Fábíán Béla, Farkas István, Hébelt Ede, Horváth Zoltán, Nagy Ernő, Pallavicini Ede őrgrof, Peidl Gyula, Peyer Károly, Pikler Gyula, Rainprecht Antal és Ruppert Rezső; valamint 1 volt képviselő: Hoffmann Ottó; 5 újságíró: Dániel Arnold (*Abend*, Bécs, korábban *Husadik Század*), Feleky Géza (*Világ*), Fényes László (*Népszava*), Szász Zoltán (*Pesti Napló*) és Persián Ádám (*Reggel*), továbbá a szellemi élet 4 tekintélyes alakja: Fülöp Sándor igazgató, Gross Emil orvosprofesszor, Hevesi Simon főrabbi és Vámbéry Ruzstem jogászprofesszor, s végül 6 külföldön élő, közismert republikánus közéleti férfiú: François-Victor-Alphonse Aulard történészprofesszor (Párizs), Victor Basch irodalomprofesszor (Párizs), Alexandre César bányász-szakszervezeti vezető (Lens), Jules Sauerwein lapszerkesztő (*Matin*, Párizs), Koszta Todorov tisztviselő (Belgrád) és Veér Imre újságíró (Párizs).⁴⁷

Virgile Rossel, a svájci Szövetségi Büntető Kamara elnöke, szeptemberben csak 9 tanú (Andrássy, Aulard, Basch, Buza, Horváth, Nagy Vince, Pikler, Vámbéry, Veér) meghallgatását rendelte el – és 38 kérdést engedélyezett –, de emlékeztetett rá, hogy egyfelől a tanúk nem kötelesek megjelenni a bíróság előtt, másfelől viszont a védelem saját kezdeményezésére tetszés szerint akár további tanúkat is hívhat. Egyben kérte Juszthékat, hogy a költségekre 5000 svájci frankot helyezzenek letétbe.⁴⁸ A magyarországi liberális ellenzék soraiból behívott tanúkat kényelmetlenül érintette a felkérés, hiszen vagy a politikai rokonszenvüket bíró párizsi októbrista emigráció, vagy a magyar kormány neheztelésével számolhattak. Vámbéry Ruzstem, a *Husadik Század* szellemi örököséként működő *Századunk* folyóirat szerkesztője hiába igyekezett rábeszélni Jászi Oszkárt, hogy tegyen tanúvallomást Juszth perében. „Jászi rövid gondolkodás után több okból is nemet mondott – írta Litván György. – Nem veszíthetett két hetet sürgős munkájából, de lényeges mondanivalója sem volt az ügyben, mert a kalandor természetű vádlottat – társával, Veér Imrével egyetem-

⁴⁷ A tanúk és a kérdések listáját lásd Hevesy bizalmas jelentése Walkónak. Genf, 1926. október 1., fogalmazvány. Uo. 1926–68/a–1385, mellékletek. (519–520., 524–527/b.)

⁴⁸ Rossel levele André Vierne-nek, Juszth ügyvédjének. Genf, 1926. szeptember 17., másolat. Uo. 1926–68/a–1385, melléklet. (522.)

ben – Linder Béla kétes erkölcsű, fizetett eszközének tartotta. De naplójában bevallotta magának, hogy rossz érzéssel hozta meg nemleges döntését.⁴⁹ A kiszemelt tanúk húzódozása ellenére a védelem egyelőre nem mondott le a tanúk meghallgatásáról.

A Nemzetek Szövetsége számára az egész ügy roppant kínos volt, ezért minél gyorsabban, lehetőleg szigorú ítélettel kívánta lezárni azt, hogy csökkentse a presztízaveszteséget, egyben megelőzze a hasonló politikai merényleteket. Az aggodalom nem volt alaptalan, ugyanis néhány évvel korábban egy ennél jóval súlyosabb incidens vetett árnyékot a Nemzetek Szövetségére és a svájci igazságszolgáltatásra. A korábban hosszú időn át Oroszországban élő svájci Maurice Conradi 1923. május 10-én Lausanne-ban meggyilkolta a közel-keleti konferenciára érkezett Vaclav Vaclavovics Vorovszkij szovjet delegációvezetőt. A gyilkos beismerte tettét, a svájci esküdtek azonban novemberben felmentették, s ennek nyomán rendkívül feszültté vált a szovjet–svájci viszony, a Szovjetunió pedig tüntetően távol tartotta magát a Nemzetek Szövetségétől. A világszervezet tehát most diszkréten nyomást kívánt gyakorolni Bernre annak érdekében, hogy Juszth példás, ha nem is feltétlenül súlyos büntetést kapjon, s az ítéletben minősítő körülményként szerepeljen az, hogy az incidens a Tanács épületében történt.

A Nemzetek Szövetsége azonban nem kerülhette el a sorsát; később is gyakran volt színhelye különböző erőszakos demonstrációknak. Hogy kitérőként csak néhány példát említsünk: 1927. augusztus 22-én, amikor világszerte tüntetések voltak a feltűnően részrehajló pervezetés nyomán elítélt két amerikai anarchista munkás, Nicola Sacco és Bartolomeo Vanzetti kivégzésének előestéjén, a Genfben tomboló több ezres tömeg a népszövetségi épületek ablakait is beverte.⁵⁰ 1936-ban egymást érték Genfben a politikai akciók. A nyári rendkívüli közgyűlésen az olaszok az épületen kívül elhelyezett nagy teljesítményű hangszórók bömböltetésével és a tárgyalóteremben lévő újságíróik gyalázkodó bekiabálásaival próbálták belefojtani a szót I. Hailé Szelasszié császárba, aki Etiópia olasz lerohanása ellen tiltakozott június 30-án amhara nyelvű

⁴⁹ LITVÁN György: i. m. 288.

⁵⁰ C. 414. M. 154. 1927. VII. számú népszövetségi nyomtatvány.

beszédében. Később az Etiópiában még mindig létező rabszolgaság elleni tiltakozásul láncot feszítettek ki a Palais des Nationshoz vezető sugárúton.⁵¹ Tragikus módon hívta fel a figyelmet Hitler háborús készülődésére és a „glaszékeny diplomácia” tehetlenségére egy Csehszlovákiából elmenekült zsidó újságíró, Stefan Lux, aki 1936. július 3-án a Népszövetségi Palotában agyonlőtte magát.⁵² Másnap Arthur Greiser, a népszövetségi igazgatás alatt álló Danzig szenátusának elnöke rögtönzött fölháborító jelenetet, amikor jelentéstétel helyett egy Goebbels által gyártott propagandaszöveget olvasott fel a Tanács előtt, majd a Nemzetek Szövetségét gyalázta, végül náci karlendítéssel búcsúzott, a sajtópáholyban ülőknek pedig orrot mutatott, és nyelvet öltött rájuk.⁵³

A Nemzetek Szövetsége tehát nem akarta eltérni, hogy politikai demonstrációkkal, merényletekkel büntetlenül kompromittálják, s hamar kiderült, hogy a magyar kormány és a világszervezet érdekei e téren egybeesnek. Hevesy Pál miniszterrezidens – miután erre engedélyt kapott a külügyminisztertől – szeptember 28-án fölvetette Eric Drummond, a Nemzetek Szövetsége brit főttitkára előtt, hogy mivel a Bethlen elleni inzultus során voltaképpen a Nemzetek Szövetsége is jogsérelmet szenvedett, csatlakozzék a magyar keresethez. Drummond láthatólag nem örült az ötletnek, de megígérte, hogy tanácsot kér a Titkárság jogászeitól.⁵⁴ Másnap Bernardo Attolico olasz főttitkárhelyettes és Hugh McKinnon Wood, a Jogi Szekció angol igazgatója megtárgyalta, milyen lépéseket tehet a világszervezet annak érdekében, hogy Jusztth lehetőleg elrettentő erejű büntetést kapjon. A két jogász elvben helyeselte

⁵¹ Népszövetségi Szemle. *Külügyi Szemle*, 1936. október. 418.; George SCOTT: *The Rise and Fall of the League of Nations*. (A Nemzetek Szövetsége tündöklése és bukása.) Hutchinson, London, 1973. 317.; Emery KELEN: *Peace in Their Time. Men Who Led Us In and Out of War 1914–1945*. (Az ő békekorszakuk. Férfiak, akik háborúba és békébe vezettek minket 1914–1915.) Gollancz, London, 1964. 316., 320.; *Potoczky Kálmán feljegyzései*. Kézirat néhai Macskásy Pál családja tulajdonában. 88.

⁵² Emery KELEN: i. m. 324.

⁵³ Népszövetségi Szemle. *Külügyi Szemle*, 1936. október. 423.; George SCOTT: i. m. 310.; Emery KELEN: i. m. 342–343.

⁵⁴ Walko levele Hevesynek. Budapest, 1926. szeptember 23. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–1354. (562–563.); Hevesy szigorúan bizalmas jelentése Walkónak. Genf, 1926. szeptember 28., másolat. Uo. 1926–68/a–1379. (538–542.)

a beavatkozást, s egyetértett abban, hogy a Nemzetek Szövetsége nem fordulhat hivatalosan a bírósághoz. Ám úgy vélték, a világszervezetnek valamilyen formában mégis interveniálni kellene, hogy a bíróság ne egyszerű politikai nézeteltérésként kezelje Juszt ügyét – amelynek során egy baloldali politikus támadást intézett a konzervatív miniszterelnök ellen –, hanem mint a közérdek elleni merényletet, amely megzavarta a világszervezet tekintélyét és nyugalmas működését. McKinnon Wood később beosztottjával, a belga Joseph Nisot-val is konzultált, és vele egyetértésben azt javasolta Drummondnak, hogy küldjenek egy tekintélyes népszövetségi tisztviselőt Bernbe, aki személyesen vethetné fel ezeket a szempontokat a kormánynál.⁵⁵

Mivel az idő sürgetett – akkor még úgy tűnt, a per október 18-án kezdődik –, Drummond úgy döntött, Nisot mihamarabb utazzon Bernbe, ismertesse a magyar kormány félhivatalos lépését, és tájékozódjon arról, vajon a svájci kormány kívánja-e, hogy a Nemzetek Szövetsége hivatalos levélben is közölje megfontolásait.⁵⁶ Nisot október 4-én este Bernben csakugyan felkereste Giuseppe Motta miniszterelnök-helyettest, hogy ismertesse vele a szervezet szempontjait a perrel kapcsolatban. Motta azonnal felhívta telefonon a genfi főügyészséget, és tájékozódott az intervenció lehetőségeiről. Ennek nyomán *gentlemen's agreement* született Nisot és Motta között, amely szerint a Nemzetek Szövetsége nem rögzíti írásban az ügygel kapcsolatos szempontjait, viszont a vád képviselője, Alphonse Graz genfi főügyész a szigorúbb minősítés alapján emel majd vádat, s határozott utasítást kap arra, hogy mindenképpen elérje a tettes megbüntetését. Motta erre személyes garanciát vállalt – annak fenntartásával, hogy a bíróság természetesen független.⁵⁷ Drummond három nappal később tájékoztatta Hevesyt a fejleményekről, de csak annyit közölt vele, hogy Motta szerint a világszervezet bármilyen hivatalos akciója csak a védelem esélyeit növelné. Drummond közölte: ezek után nem kíván további lépéseket tenni, ugyanakkor meg van győződ-

⁵⁵ McKinnon Wood feljegyzése Drummondnak. Genf, 1926. október 1. LONA-ASDN R 1297. 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket 1.

⁵⁶ Drummond feljegyzése McKinnon Woodnak. Genf, 1926. október 2. Uo.

⁵⁷ Nisot feljegyzése Drummondnak. Genf, 1926. október 5. Uo.

ve róla, hogy a svájci kormány mindent megtesz annak érdekében, hogy a Nemzetek Szövetségének méltósága ne sérüljön. Hevesy valószínűleg pontosan megértette Drummond diszkrét közlésének mögöttes tartalmát, és megköszönte a közbenjárást.⁵⁸

A magyar kormány azonban – bár az elért kompromisszumot nagyjából kielégítőnek találta – továbbra is kétségbe vonta, hogy az adott ügyben svájci esküdszék volna illetékes. A kormány által megrendelt jogi szakvélemények nehezményezték, hogy a védelem – politikailag elkötelezett tanúk felvonultatásával – valójában vádlóként kíván fellépni, s olyan politikai demonstrációra készül, amely súlyosan megsérti a be nem avatkozás elvét. A védelem által benyújtott tendenciózus kérdések ráadásul nem csupán a magyar kormányt, hanem a törvényhozást és az igazságszolgáltatást is kedvezőtlen színben tüntették fel, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy Juszth tettét politikai alapon magyarázzák és igazolják.⁵⁹ Októberben azután elkészült a magyar hivatalos álláspontot tartalmazó nyolcoldalas memorandum, amelyet Parcher Félix berni követ november elején adott át a svájci kormánynak. A memorandum a jól ismert érveket összegezve megállapította, hogy nagy hiba volna a tárgyalótermet parlamentté alakítani, Svájcnak pedig alaposan végig kell gondolnia, mi lehet ennek a folyamatnak a vége, hiszen – figyelmeztetett az emlékirat – „a Nemzetek Szövetségének 54 tagállama van”.⁶⁰

Minderre bőven volt idő, ugyanis Juszth betegeskedése miatt a tárgyalást többször is el kellett halasztani. A vádlott először influenzás lett, majd szövödményként tüdőgyulladás lépett fel nála, de elképzelhető az is, hogy ezek csak afféle „politikai betegségek” voltak, amelyekkel Juszthék időt akartak nyerni, hogy lassan lecsillapodjék a felháborodás, és a védelem sajtóközleményei fokozatosan áthangolják a közvéleményt. Juszthéknak mindeneset-

⁵⁸ Drummond feljegyzése. Genf, 1926. október 7. Uo.; Hevesy bizalmas jelentése Walkónak. Genf, 1926. október 7., másolat. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–1406. (527.)

⁵⁹ Hevesy levele Picot-nak. Genf, 1926. október 12., másolat. Uo. 1926–68/a–szám nélkül (1442). (450–451.); Khuen-Héderváry levele Hevesynek. Budapest, 1926. október 13. Uo. 1926–68/a–1454. (378–381.)

⁶⁰ Walko levele Hevesynek. Budapest, 1926. november 6. Uo. 1926–68/a–1579. (334.)

re módjuk volt arra, hogy alaposabban előkészíthessék tanúik csoportos felléptetését a tárgyaláson. A népszövetségi vezetőket ez a lehetőség egyre jobban nyugtalanította, mivel az a magyar kormányzat nagy nyilvánosság előtti bírálataival, valóságos politikai tüntetéssel ért volna föl. Aggasztó jel volt az is, hogy nemcsak Vorovszkij gyilkosának pere végződött felmentéssel, hanem más alkalommal is előfordult, hogy a tettes megúszta enyhe büntetéssel, amikor a bíróság nem kívánt jogi eszközökkel eldönteni politikai nézeteltéréseket. Frank P. Walters, a Főtítkári Hivatal brit tisztviselője úgy vélte, a Nemzetek Szövetsége olyan formában gyakorolhatja nyomást a svájci kormányra, hogy hivatalos levélben minden további nélkül tényszerűen megállapítja, hogy Bethlent mint országa szabályosan felhatalmazott képviselőjét – tehát diplomáciai védettséget élvező személyt – érte inzultus a világszervezet épületében. Drummond azonban nem kívánta felrúgni a Mottával kötött megállapodást.⁶¹

Magyar külügyi körökben a per közeledtével egyre fokozódott az izgalom. Bár az ügyész személye és a berni *gentlemen's agreement* a vádlott elmarasztalását vetítette előre, az esküdtbíráskodás, mint mindig, ezúttal is hordozott némi bizonytalanságot. Az esküdtszék ugyanis Genf és Vaud kanton polgáraiból álló laikus testület volt, tagjainak ítéletét – jogi ismeretek híján – természetes jogérzékük diktálta, amely valamennyiükben az egymásnak olykor ellentmondó közösségi hagyományok és normák alapján alakult ki. Jószerével kiszámíthatatlan volt, miképpen nyilvánul majd meg a „hagyományos svájci mentalitás”. Vajon hogyan értékelik az esküdtek a merénylet tényét? Bátor kiállásnak tekintik, amelynek során Juszth a kockázatokkal nem számolva fellépett meggyőződése védelmében? Vagy gyáva mesterkedésnek inkább, amelyben a merénylő orvul támad gyanútlan áldozatára? Vagy éppen irreleváns cselekedetnek, amely a politikai vitát az erőszak terén kívánja „megoldani”? Vajon a kálvinista Genf és a jórészt katolikus vidék esküdtjei hogyan tekintenek az ugyancsak kálvinista Bethlen és a katolikus Juszth konfliktusára – egyálta-

⁶¹ Walters két levele Drummondnak. Genf, 1926. november 17. és Drummond válaszlevelei. Genf, 1926. november 19. és 20. LONA-ASDN R 1297, 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket 1.

lán lesz-e valamilyen szerepe ennek ítéletükben? A „konzervatív vidéki” vagy a „progresszív városi” esküdtek szava lesz-e a döntő? S vajon a svájciaktól éppenséggel nem idegen rendpártiság vagy az ugyancsak nagy hagyományokra visszatekintő szabadságkultusz munkál-e majd erősebben az esküdtekben? Hirtelen feltűnt, hogy egy sereg körülmény szinte predesztinálja az esküdtszéket arra, hogy Juszth iránt mutassa ki szimpátiáját. Hiszen a per Francia-Svájcban folyt egy olyan ügyben, amelynek kiindulópontja a frankhamisítási botrány, vagyis egy Franciaországot ért sérelem volt. Ráadásul a zsarnokság elleni fellépés, amit a védelem oly szívesen hangoztatott, szintén érzelmes húrokat pendíthetett meg Svájcban – és főként Genfben –, ahol a 18–19. század folyamán a szellemi szabadság és a függetlenség oly sok harcosa talált otthonra, miután menekülnie kellett hazájából. S végül aggodalomra adott okot az a tény, hogy a Habsburgok neve hagyományosan rosszul csengett Svájcban, s az esküdtek előtt Juszth republikánus hevülete különösen rokonszenves lehetett.

Ám ha az esküdtszékkel kapcsolatban lehetnek is kétségei a magyar kormánynak, a per hivatalos előkészítését annál nagyobb elégedettséggel szemlélte. Már a svájci kormány vezetőinek az ügygel kapcsolatos állásfoglalásai is megnyugtatóak voltak. Heinrich Häberlin szövetségi elnök, kormányfő december 16-i nyilatkozata, valamint helyettese, Giuseppe Motta november 16-án és 22-én Parcher követ előtt tett kijelentései Walko Lajos külügyminiszter szerint biztosítékot jelentettek arra, hogy a per „Magyarország szuverenitására sérelmes nem lesz”.⁶² Ráadásul a per vezető bírójává a nagy tekintélyű Virgile Rosselt, a Szövetségi Büntető Kamara elnökét (a Szövetségi Bíróság alelnökét) jelölték ki, aki az előzetes meghallgatáson közölte Juszth ügyvédjével, hogy a tárgyalás során a védelemnek tartózkodnia kell a politikai minősítésektől, s tekintettel kell lennie Svájc kétoldalú és népszövetségi kapcsolataira. A bíróság tehát nem fogja megengedni, hogy a védelem bírálatokkal illesse egy Svájccal baráti viszonyt ápoló és a Nemzetek Szövetségének teljes jogú tagjaként működő állam kormányának

⁶² Walko levele Parchernek. Budapest, 1927. január 14., másolat. MNL OL K 107. 67. cs. 1927–68/a–114. (273.)

és bíróságainak munkáját.⁶³ Még ennél is öröndetesebb volt, hogy a védelem január közepén értesítette a törvényszéket: lemond felkért tanúinak meghallgatásáról.⁶⁴ Ennek pontos okát nem ismerjük, de valószínűnek tűnik, hogy mind a magyarországi ellenzéki képviselők, mind a külföldi – részben magyar emigráns – politikusok károsnak találták, hogy veszett ügyben s végső soron elítélendő cselekedet védelmében lépjenek fel a magyar kormány ellenében. François Aulard, Nagy Vince és Vámbéry Rusztem már 1926 végén közölte, hogy nem kíván megjelenni a bíróság előtt.⁶⁵

A tárgyalás

Amikor 1927. január 24-én Genfben végre összeült a bíróság, minden az előzetes várakozásoknak megfelelően zajlott. Meglepetést csak az keltett, hogy a pert csekély érdeklődés kísérte. A sok csendőr és biztonsági közeg jelenléte fölöslegesnek bizonyult, a tárgyalóterem padsorai még félig sem teltek meg, amikor a bírák reggel 9 óra 2 perckor bevonultak. A svájci törvényszéki gyakorlatnak megfelelően az ítélkező testületek összetétele tükrözte a konföderáció társadalmi sokszínűségét. A bíróság elnöke a fran-

⁶³ Picot levele Baranyainak. Genf, 1926. december 29. MNL OL K 107. 67. cs. 1926-68/a-1811. (288.)

⁶⁴ Baranyai táviratai a Külügyminisztérium Sajtóosztályának. Genf, 1927. január 21., másolat. Uo. 1927-68/a-96. (280-281.)

⁶⁵ Picot levele Baranyainak. Genf, 1926. december 29. Uo. 1926-68/a-1811. (288.) – Ebben talán az is közrejátszott, hogy a Bethlen-kormány minden eszközt latba vetett, hogy megakadályozza a meghívott magyar tanúk vallomástételét. Még az a lehetőség is felmerült, hogy az idézéseket egyszerűen nem kézbesítik, mivel erről, úgymond, nem rendelkezik egyértelműen a Magyarország és Svájc között 1896. március 10-én megkötött kiadatási szerződés XVIII-XIX. szakasza. Lásd Parcher számjeltávirata a Külügyminisztériumnak. Bern, 1926. november 13. MNL OL K 70. 365. cs. 1926-III-1/b-1322. (70.) – Vámbéry, Nagy és Buza Barna végül felajánlotta, hogy a budapesti büntető törvényszéken tesz vallomást a Jusztb-ügyben. Erről Pesthy Pál igazságügyi miniszter 1927. január 21-én átiratban értesítette Walko Lajos külügyminisztert. Lásd uo. 1927-III-1/b-94. (16.) – Meghallgatásukat azonban okafogyottá tette a védelem visszavonulása, amiről ugyanaznap szerzett tudomást a Külügyminisztérium. Lásd Baranyai táviratai a Külügyminisztérium Sajtóosztályának. Genf, 1927. január 21., másolat. K 107. 67. cs. 1927-68/a-96. (280-281.)

cia Virgile Rossel volt, 2 társa az olasz Agostino Soldati és a német Hans Müri. Az egy távolmaradó miatt csak 13 fős esküdtszékben a kantonok és az egyes foglalkozási csoportok arányos képviselést kaptak. A vádat Alphonse Graz, Genf kanton főügyésze képviselte. Jusztvédelmét Marius Moutet mellett André Vierne genfi ügyvéd látta el. A közönség soraiban foglaltak helyet a magyar diplomaták, továbbá a Bethlen István és a magyar kormány érdekeinek képviselésével megbízott Albert Picot, valamint Miskolcзы Ágost, aki megfigyelőként csupán jegyzeteket készített.

A per lefolyásáról a svájci és a magyarországi újságok meglehetősen részletesen tudósítottak. A hazai lapok elsősorban azokból a táviratokból merítették információikat, amelyeket Hevesy Pál a tárgyalással egyidejűleg küldött folytatólagosan a külügyminisztériumba.⁶⁶ Az egyes újságok azután politikai ízlésüknek megfelelően tájékoztattak a perről – nem túl nagy terjedelemben. A *Népszava* a védelem érveinek szentelt bővebb terjedelmet,⁶⁷ a kormánypárti *8 Órai Újság* viszont éppen az ügyész nagyszerű beszédéről és a védőügyvéd gyöngé produkciójáról beszélt.⁶⁸ Kiegyensúlyozottabban és több érdekes részlettel gazdagított beszámolót adott a *Budapesti Hírlap*, a *Pesti Napló*, a *Pesti Hírlap* és az *Újság*.⁶⁹ Néhány nappal ké-

⁶⁶ Hevesy nyolc távirata a Külügyminisztériumnak. Genf, 1927. január 24–25. MNL OL K 107. 67. cs. 1927–68/a–182, melléklet. (235–260.) – Hevesy egyidejűleg a Magyar Távirati Irodát, valamint a párizsi, a londoni, a berlini, a bécsi és a római követséget is ellátta hírekkel. Ez utóbbiakban „természetesen Moutet gyalázó beszédét csak egészen futólag érintettem, ellenben teljes szövegében adtam le a svájci államügyész és a bíróság elnökének szép beszédeit” – írta Hevesy. Lásd Hevesy bizalmas levele Bárdossynak. Genf, 1927. február 4., fogalmazvány. Uo. 1927–68/a–182. (224–225. Idézet: 224.)

⁶⁷ A Juszt-pör tárgyalása Genfben *Népszava*, 1927. január 25. 2.; Juszt Ivánt huszonnégy napi börtönre és 500 frank pénzbüntetésre ítélték. *Népszava*, 1927. január 26. 6.

⁶⁸ Az államügyész három hónapos fogházbüntetést indítványozott az egyhangúlag bűnösnek bélyegzett Juszt Ivánra. *8 Órai Újság*, 1927. január 26. 3.

⁶⁹ Juszt Iván bírái előtt. *Budapesti Hírlap*, 1927. január 25. 6–7.; Juszt Ivánt huszonnégy napi börtönre ítélték és Svájc területéről kiutasították. *Budapesti Hírlap*, 1927. január 25. 6–7.; Bethlen genfi merénylőjének bűnpörében kedden hirdetik ki az ítéletet. *Pesti Hírlap*, 1927. január 25. 3.; Juszt Ivánt huszonnégy napi börtönre, ötszáz frank pénzbüntetésre ítélték, és tíz évre kitiltották Svájc területéről. *Pesti Hírlap*, 1927. január 26. 6.; Kedden hirdetik ítéletet a Juszt-perben. *Pesti Napló*, 1927. január 25. 6.; Ítélet Bethlen István, a Népszövetség és egy idegen kormányfő merénylője fölött. *Pesti Napló*, 1927. január 26. 3.; Kedden

sőbb bővebben, a jogi szempontok és a hangulati elemek kidomborításával emlékezett vissza a tárgyalásra Miskolczy Ágost cikke a *Budapesti Hírlap* hasábjain.⁷⁰ A tárgyalásról Picot – a magyar kormány megbízásából – gyorsírói jegyzőkönyvet is készítettett, amely február folyamán négy részletben érkezett meg a genfi magyar képviselőre. Az összesen 171 oldalas, francia nyelvű jegyzőkönyv – amelynek 79. oldala hiányzik – a tárgyalásról Magyarországon fennmaradt legészletesebb forrás.⁷¹

A vádlott adatainak felvételét követően Émile Thilo bírósági jegyző ismertette a tényállást, s megállapította, hogy Juszth ellen a magyar kormány Nemzetek Szövetsége előtt eljáró hivatalos képviselőjének megsértése miatt folyik eljárás. (A súlyos minősítés tehát megfelelt a magyar kormány és a Nemzetek Szövetsége elvárásainak.) Ezután következett a tanúk meghallgatása. Mivel Moutet, mint láttuk, néhány nappal a tárgyalás előtt lemondott bejelentett tanúinak meghallgatásáról, a bíróság mindössze két tanút idézett be, ami nem sok lehetőséget adott a védelemnek a manőverezésre. Streit ügynök érdektelen vallomását követően Moutet – a francia tárgyalási szokásoknak megfelelően – szó-párbajt kezdeményezett a másik tanúval, Baranyai Zoltánnal, a magyar diplomata azonban szűkszavúan elhárította a védelem részéről a magyar kormány zsarnoki természetére vonatkozó gyanúsításait. (A külügyminisztérium korábban arra utasította Baranyait, hogy a bíróság előtt csak az inzultus körülményeiről nyilatkozzék, a többi kérdésre azonban tagadja meg a választ, arra hivatkozva, hogy kormányától nincsen felhatalmazása.

hirdetnek ítéletet Juszth Iván perében. *Újság*, 1927. január 25. 7.; Huszonnégy nap börtönre, 500 frank pénzbírságra és tízévi kitiltásra ítélték Juszth Ivánt. *Újság*, 1927. január 26. 2.

⁷⁰ [MISKOLCZY Ágost:] Mozaik a genfi tárgyalásról. *Budapesti Hírlap*, 1927. január 29. 4–5. – A cikk meglehetősen előnytelen leírást adott mind a vádlottról, mind védőjéről. Juszth „Jelentéktelen külsejű, vizes szemű fiatalember, elálló nagy fülének hatását hátrasímitott hosszú hajával próbálja enyhíteni”, Moutet pedig, mint minden francia, színpadiasan lép fel, alakoskodik: „Hangja szinte rikácsolónak mondható... A taglejtések féktelen szabadossága kíséri a hol suttogó, hol harsogó, sőt kiabáló mondatokat és szónoki kérdéseket” – emelte ki Miskolczy.

⁷¹ Hevesy jelentései Walkónak. Genf, 1927. február 4., február 10., február 15., február 24. MNL OL K 107. 67. cs. 1927–68/a–180. (150–211.), 213. (131–146.), 255. (101–125.) és 305. (31–97)

Picot javaslatára azonban a tárgyalás előtt úgy döntöttek, hogy Baranyai „tagadja meg a választ minden oly kérdésre, amely a magyar belpolitikára vonatkoznék, viszont a szorosan vett perrel összefüggő kérdésekre ne tagadja meg a válaszadást”. Ez ugyan némileg eltért a külügyminisztériumi utasítástól, Picot azonban a svájci esküdszéki szokások ismeretében ragaszkodott a saját álláspontjához, mivel „Baranyai teljes hallgatásba való burkolódzását az igen ügyes és rabulisztikus Moutet ellenünk használná ki és elhítené az esküdtekkal, hogy hallgatása mögött be nem vallható okok rejlenek”.⁷²⁾

Graz ügyész vádbeszédében hangsúlyozta a vádlott erkölcsi züllöttségét, valamint azt, hogy védelmezni kell a svájci és a nemzetközi jogrendet, s az országoknak kölcsönösen meg kell becsülniük egymást. Kiemelte a vádlott korábbi valutabüntetését és rosszhiszeműségét, valamint hamisnak nevezte Juszth közszemlére tett hazafiságát, amellyel csupán garázda fellépését próbálja mentegetni. Még egy levelet is felolvasott, amelyet Juszth egyik rokona írt, s amelyből kiderült, hogy a vádlott édesanyja is elítéli a merényletet. A vád tehát frusztrált, gyáva sikkasztónak állította be Juszthot, aki eltépte otthoni gyökereit, de a párizsi magyar emigráció köreiből sem tudott kellőképpen érvényesülni, ezért egy csapásra hőssé akart válni, hogy az igazságszolgáltatás előli gyáva megfutamodását politikai számkivetettséggé stilizálhassa. Graz ennek megfelelően az ügy súlyos minősítését kérte, s a svájci büntető törvénykönyv 42. és 43. §-ára hivatkozott.

Védőbeszédében Moutet a tőle megszokott ékesszólással Juszthot kiválóan tisztességes, a magánéletben szelíd embernek festette le, s ezzel kapcsolatban ismertette Madame Vittel Juszthról adott hízelgő jellemrajzát, amely szerint a vádlott otthon a politikában hősként viselkedett, s üldözött mártír lett. Ezután a merénylet kiváltó okait firtatta, s élesen bírálta a Horthy-rendszert és Bethlen politikáját, amelyekre sötét árnyékot vet a frankhamisítás. Egyszersmind eltűzöttnek találta, hogy védencének egy pofon miatt a szövetségi bíróság előtt kelljen felelnie.

⁷²⁾ Walko levele Hevesynek. Budapest, 1927. január 11. Uo. 1927–68/a–121. (267); Hevesy jelentése Walkónak. Genf, 1927. február 4., fogalmazvány. Uo. 1927–68/a–180. (149)

A déli szünet után az érintettek 3 órákor tértek vissza a tárgyalóterembe. Érkezésüket több operatőr is filmezte. Kíváncsiságuk elsősorban a vádlottra irányult, aki nagyon készségesen állt a felvételgépek elé. Ez nem volt meglepő, hiszen már maga a merénylet is elsősorban a nyilvánosságnak szólt, s Juszth később is a sajtóban kereste a publicitást. Délután először Moutet folytathatta védőbeszédét. Ez valójában a Horthy-rendszer elleni frontális politikai támadás volt, amelyben Moutet bírálta a „feudális rezsimet”, a fehérterrort, a frankhamisítókat, s lapcikkre hivatkozva azt állította, hogy Magyarországot valójában egy titkos szervezet kormányozza. Moutet végül az általa Tell Vilmoshoz hasonlított, „hazája szabadságáért küzdő” Juszth felmentését kérte.

Válaszbeszédében a vád emlékeztetett arra, hogy nem a magyar kormány ül a vádlottak padján, következésképpen a bíróságnak sem a magyar kormánypolitika, a frankhamisítás és Bethlen fölött kell ítélnie. Graz hozzátette, hogy ő sem Bethlen vagy Magyarország képviselőjében, hanem a közrend védelmében lép fel, így – a svájci állam érdekében – arról is gondoskodnia kell, hogy tiszteletben tartsák a külföldi kormányok képviselőinek sérthetlenségét. Ezután felolvasta Eric Drummond levelét, amelyben a Nemzetek Szövetsége főtitkára megállapította, hogy Juszth ellen valójában három hatalom lép fel. A per ugyanis Magyarország kérelmére, a Nemzetek Szövetsége Titkársága szorgalmazására és a svájci kormány utasítására indult meg. Graz precedensként említette a francia bíróság azon ítéletét, amely háromévi börtönbüntetést szabott ki egy fiatalemberre, aki 1908. december 25-én megcibálta a Champs-Élysées-n sétálgató Armand Fallières köztársasági elnök szakállát.⁷³ Mellékesen helyreigazította Moutetnak a Bethlen-kormány tirannizmusára vonatkozó állításait.

⁷³ Jean Mattis pincéreként dolgozott a Camelot du Roi kávéházban, amely egy 1908 novemberében alakult, ifjú monarchistákat tömörítő szervezet törzshelye s egyben névadója volt. A szervezet egy másik aktivistája, Henri Lagrange, később félévi börtönbüntetést kapott, mert 1911. június 23-án Rouenban a nyílt utcán megpofozta Fallières-t. Az Action Française egyik csoportjaként működő társaság tagjai között volt Lucien Lacour, aki Aristide Briand kormányfőt pofozta meg egy szoboravatás alkalmával 1910. november 20-án, valamint Jean de Barrau, aki egy antimilitarista nézeteiről ismert professzort ütött meg nyilvánosan.

Viszontválaszában a védelem kifejtette, hogy az egyszerű rendőrhatalósági eljárásból akkor lett politikai ügy, amikor Juszthot a szövetségi bíróság elé idézték. Azt pedig nem szabad megengedni, hogy Bethlen „erőszakra és igazságtalanságra épülő” diktatúrája egy svájci esküdtszék ítéletétől nyerjen közvetett támogatást. Moutet szerint az esküdteknek valójában a zsarnokság és a demokrácia között kell választaniuk. Végül Juszth szólalt meg, s felhívta a bíróság figyelmét arra, hogy bár személy szerint a börtönbüntetésről sem fél, az ő esetleges elmarasztalása egyben a magyar köztársasági mozgalom elítélését is jelentené, ezért azt kéri az esküdtektől, hogy személyében elsősorban a republikánus és a demokratikus eszme hirdetőjének bocsássonak meg.

Látható, hogy a tárgyalás során a védelem teljesen paradox érvrendszerrel lépett fel, amelynek eredménye az lett, hogy alapvető ellentmondásba keveredett saját magával. Egyfelől ugyanis tagadta a merénylet politikai jellegét – nyilvánvalóan azért, hogy elérje Juszth felmentését, de legalábbis az inzultus enyhébb minősítését, s így mérsékelt büntetés kiszabását –, a vádlott cselekedetét azonban kizárólag politikai okokkal magyarázta. A védőbeszéd logikai bakugrásai közül talán az volt a leglátványosabb, amikor Moutet – aki máskülönben folyamatosan a demokrácia és a jogszerűség eltiprásával vádolta Bethlent – egy ponton azzal kívánta bizonyítani a magyar kormányfő gyávaságát és rosszhiszeműségét, hogy nem élt a „feudális országokban” szokásos párbaj lehetőségével, inkább svájci bíróság elé citálta Juszthot.

A tárgyalást a késői időpontra való tekintettel este 7 órakor be-rekesztették, s másnap délelőtt az esküdtszék meghallgatásával folytatták.

Kedden reggel 9 órakor még az előző napinál is kevesebben ültek a tárgyalóteremben. Az esküdtszéknek 3 kérdésben kellett minősített többséggel – legalább 10 egybehangzó szavazattal – döntenie:

1. Bűnös-e a vádlott idegen állam hivatalos népszövetségi képviselője elleni sértés elkövetésében?

2. Bűnös-e a vádlott idegen állam hivatalos népszövetségi képviselője elleni bántalmazás elkövetésében?

3. Bűnös-e a vádlott idegen állam nagy nyilvánosság előtt elkövetett megsértésében?

Fél óra múltán az esküdtek visszatértek a tárgyalóterembe, ahol választott elnökük, Émile Dubuis aigle-i jegyző bejelentette, hogy a testület mindhárom kérdésre egyhangú igennel felelt.

Az ítélet

Most már a bíróságon volt a sor, hogy a büntetés mértékét meghatározza. Graz ügyész három hónapos fogházbüntetés és 1000 frank pénzbírság kiszabását kérte, valamint a vádlott kitiltását Svájc területéről élethossziglan. Moutet védő kijelentette, hogy nincs mit hozzátennie védőbeszédéhez – vagyis ismét a felmentés mellett foglalt állást. A bírák ezután – az esküdtek kérésére – nyilvános ülésben fogalmazták meg véleményüket, amely megoszlott a 42. és 43. § alkalmazhatósága fölött. Soldati formai okokból kifogásolta e cikkelyek tekintetbevételét. Azzal érvelt, hogy a 43. cikkely nem ismeri a Nemzetek Szövetsége intézményét, következésképpen ennek delegátusait sem helyezi diplomáciai mentesség alá, a 42. cikkely pedig azért nem alkalmazható, mert a magyar-svájci diplomáciai kapcsolatokra is vonatkozó magyar törvény (a btk. 272. §-ának 1–2. bekezdése) nem ad teljes garanciát a reciprocitásra.⁷⁴ Rossel és Müri azonban e paragrafusok szellemét

⁷⁴ Picot már alig néhány nappal a merénylet után kérte, hogy a magyar kormány minél hamarabb küldje el neki a reciprocitási nyilatkozatot. Lásd Picot levelei Baranyainak. Genf, 1926. június 19. és június 30. MNL OL K 107. 67. cs. 1926–68/a–864. (733.) és 924. (724–725.) Soldati különvéleményének indoklását lásd Émile THILO: Assises fédérales du 1er Arrondissement réunies à Genève les 24 et 25 janvier 1927 dans la cause Ministère public de la Confédération suisse contre Ivan de Justh. (Az I. Kerület szövetségi esküdtbíróságának ülése Genfben, 1927. január 24–25-én, a Svájci Szövetségi Ügyészség kontra Juszth Iván ügyben.) *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht (Revue Pénal Suisse)*, 1927/2. 186–190. – Soldatihoz hasonlóan – de részben más érvek alapján – indokolatlanul súlyosnak tekintette az ítéletet Lawrence Preuss amerikai jogász is. Lásd Lawrence PREUSS: Diplomatic Privileges and Immunities of Agents Invested with Functions of an International Interest. (A nemzetközi érdekű megbízatással felruházott képviselők diplomáciai előjogai és mentességei.) *The American Journal of International Law*, 1931. október. 701–705.

tartotta szem előtt, s mindkettlen kiemelték, hogy a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának 7. cikkelye a diplomáciai képviselőkével azonos jogokat ad a tagállamok által kiküldött népszövetségi delegátusoknak és diplomatáknak, s ezt a svájci kormány is megerősítette Eric Drummond főtítkárhoz intézett 1921. július 19-i levelében.

A szótöbbség kialakulása után a büntetési tételekben már gyorsan megállapodásra jutott a bíróság, amely fél 5-kor hirdette ki ítéletét. Juszthot 24 napi elzárásra és 500 frank pénzbírságra ítélték, és 10 évre kitiltották Svájcból. (Juszthnak nem kellett börtönbe vonulnia, mivel előzőleg éppen 24 napot töltött vizsgálati fogságban.) Ugyancsak Juszthot terhelte a 300 frankos eljárási díj, valamint a perköltség, amelynek összegéről a beavatottak már tudni vélték, hogy 2000 frankban fogják megállapítani. A védelem a megadott határidőn belül nem élt semmisségi panasszal, így az ítélet jogerőre emelkedett.

A salamoni ítélettel egyik fél sem volt tökéletesen elégedett, a verdikt mégis mindenki számára megnyugtató volt. A Bethlen-kormány elkerülte a nagyobb botrányt, valamint elérte a vádlott – s közvetve a baloldali és republikánus emigráció – megbélyegzését, jöllehet az ítélet nem volt éppen szigorú. A Nemzetek Szövetsége ugyancsak keményebb büntetést remélt, de nyereségként könyvelhette el, hogy a bíróság több tekintetben is érvényesítette a világszervezet érdekeit.⁷⁵ Svájc bizonyította, hogy kész méltányos büntetéssel megtorolni a területén elkövetett politikai inzultusokat. Ugyanakkor hasznára is vált a per, hiszen rávilágított a svájci jogrendszer bizonyos hiányosságaira. Jean Martin, a legtekintélyesebb genfi újságíró például azt a következtetést vont le a Rossel–Müri–Soldati-vitáról szóló részletes ismertetése végén, hogy a svájci törvényeknek mihamarabb igazodniuk kell a Nemzetek Szövetsége jelenléte által teremtett helyzethez.⁷⁶ Egy hónappal később, a *Schweizerische Juristenzeitung* hasábjain pedig

⁷⁵ Jean-Daniel de Montenach, a Politikai Szekció svájci tagja feljegyzése McKinnon Woodnak. Genf, 1927. február 23. LONA-ASDN R 1297. 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket 2.

⁷⁶ J. M. [Jean MARTIN]: L'affaire de Justh. (A Juszth-ügy.) *Journal de Genève*, 1927. január 27.

maga a vádirat készítője, Stämpfli főállamügyész közölt javaslatokat a büntető perrendtartás módosítására a Juszth-ügy tanulságai alapján.⁷⁷ A vádlott véleményét egy terjedelmes interjúból ismerjük, amelyet már Párizsban adott Jean Reybaud-nak a *Le Quotidien* számára, s amelyben elmondta, hogy fő célját – Bethlen megszegényítését és a magyar kormány nyilvános megbírálását – elérte, tettét nem bánta meg, a bíróság ítéletét pedig erkölcsi felmentésnek tekinti, hiszen nem kell újra börtönbe vonulnia.⁷⁸

Ami pedig az árat illeti? Ezzel kapcsolatban hadd idézzük Hugh McKinnon Wood brit jogász véleményét. A Nemzetek Szövetsége Jogi Osztályának közmondásosan konzervatív vezetője úgy vélte, hogy Juszthra elrettentésképpen a kiszabható legsúlyosabb büntetést kellett volna mérni, mivel – mint cinikusan megjegyezte – az enyhe ítélet révén túlságosan is olcsón jutott hatalmas publicitáshoz, márpedig az effajta cselekedeteket a lehető legdrágábban kell megfizettetni a vádlottakkal.⁷⁹

A magyar kormánynak mindenesetre 10 553,60 frankjába került Maitre Picot közreműködése, s további jelentős terhet jelentettek az ügygel kapcsolatban felmerülő postai, utazási és szakértői költségek – a kínos affér által vert politikai és diplomáciai hullámok lecsillapításának nehézségeiről már nem is beszélve.⁸⁰

⁷⁷ Franz STÄMPFLI: Zum Fall Justh. (A Juszth-ügyhöz.) *Schweizerische Juristenzeitung (Revue Suisse de Jurisprudence)*, 1927/17. 257–263. A nemzetközi diplomácia és a büntetőjogi gyakorlat szempontjából különösen érdekes pert részletesen ismertette még például Émile THILO: i. m. 176–190. és Lawrence PREUSS: i. m. 694–710.

⁷⁸ *Le Quotidien*, 1927. január 29. – Miután Svájcból kiutasították, Juszth visszatért Párizsba, s később – mint Hajdu Tibor fogalmaz – „felajánlotta szolgálatait a magyar követségnek”. Lásd *Károlyi Mihály levelezése*. I. m. II. k. 1062.

⁷⁹ McKinnon Wood feljegyzése. Genf, 1927. január 26. és McKinnon Wood levele Montenachnak Genf, 1927. március 2. LONA–ASDN R 1297. 1919–1927: 19/52058/52058. Jacket No. 2.

⁸⁰ Magyar diplomáciai körökben attól tartottak, hogy hasonló inzultus érheti Apponyi Albert grófot is, aki 1923 óta minden szeptemberben a magyar delegáció vezetője volt a világszervezet évi rendes közgyűlésein. Lásd Hevesy bizalmas levelei Ottliknak. Genf, 1926. augusztus 21., másolat és fogalmazvány. MNL OL K 107. 22. cs., 1926–21/a–1152. sz. (358–362.) – Az 1926. évi közgyűlésen végül Tánczos Gábor tábornok vezette a magyar delegációt, aki már évek óta a küldöttség állandó tagja és Apponyi helyettese volt.